

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії, права та міжнародних відносин
Кафедра всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

Самотуга Інна Сергіївна

**КРИЗА В ІНДОКИТАЇ СЕРЕДИНА
40-Х-СЕРЕДИНА 70-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія)

Галузь знань: 01 Освіта Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр

Науковий керівник:

_____ І. В. Горобець

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії,
міжнародних відносин та методики
навчання історичних дисциплін

«__» _____ 2021 року

Виконавець

_____ І. С.Самотуга

«__» _____ 2021 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	6
1.1 Загальний огляд історіографії дослідження.....	6
1.2 Джерельна база дослідження.....	13
РОЗДІЛ II. ВІЙНА ФРАНЦІЇ В ІНДОКИТАЇ	18
2.1.Індокитай після Другої світової війни.....	18
2.2.Проголошення ДРВ та війна з Францією.....	22
2.3. Женевські угоди та їх наслідки.....	31
РОЗДІЛ III ВІЙНА США У В'ЄТНАМІ	36
3.1 Політика США в Індокитаї в кінці 50-х- на поч. 60- рр. та втручання США у конфлікт.....	36
3.2Хід американо-в'єтнамської війни.....	40
3.3 Політичне врегулювання кризи та завершення війни.....	53
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРА	64
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність даної теми. Криза в Індокитаї в 40-70-х рр. ХХ ст. охоплює два конфлікти – Першу та Другу Індокитайські війни. Вони є одними з найбільших та найкровопролитніших зіткнень другої половини ХХ ст. Тривалий час народи Індокитаю були колоніями. Після Другої світової війни склалася сприятлива міжнародна ситуація. Багато країн Азії стають на шлях незалежності, не виключенням стали і країни Індокитаю. Перша та Друга Індокитайські війни яскраво демонструють необхідність пошуків шляхів мирного врегулювання усіх конфліктів та наслідки, до яких приводить намагання великих держав розширити зону свого впливу та отримати контроль над іншими країнами. Вивчення досвіду локальних війн та збройних сутичок минулого дає сьогодні можливість краще зрозуміти сучасні збройні конфлікти, їх причини, способи врегулювання та спрогнозувати їх розвиток у майбутньому. Цінним є також вивчення досвіду асиметричних війн. Війни в Індокитаї довели, що навіть слабші у матеріальному і військовому плані держави можуть здобути перемогу над сильнішим суперником, захищаючи свою незалежність. Це є, зокрема, актуальним і для нашої країни.

Мета – дослідити та проаналізувати причини, хід та наслідки кризи в Індокитаї в 40-70-х рр. ХХ ст. та політику США.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні **завдання**:

- Проаналізувати історіографію та джерельну базу з даної теми;
- Охарактеризувати становище в Індокитаї після Другої світової війни;
- Дослідити Першу індокитайську війну та Женевські угоди 1954 р.;
- Розглянути ситуацію у Південному В'єтнамі в кінці 50-х- на поч. 60-х рр. ХХ ст. та політику США у цей період
- Охарактеризувати війну США у В'єтнамі, проаналізувати її хід та політичне врегулювання кризи
- Висвітлити наслідки війни для Сполучених Штатів Америки та В'єтнаму.

Об'єкт дослідження: Криза в Індокитаї в 40-70-х рр. ХХ ст..

Предмет дослідження: Причини, хід та наслідки кризи в Індокитаї в 1946-1975 рр.

Методи дослідження: У роботі використовуються загальнонаукові та спеціально - наукові (історичні) методи наукового дослідження. За допомогою аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації, індукції, дедукції визначено предмет та об'єкт дослідження, сформовано вступ та висновки. За допомогою *історико-типологічного* та *історико-порівняльного* методу проаналізовано та класифіковано історіографію та джерела даного дослідження, порівняно ситуацію в Індокитаї на різних етапах розвитку конфлікту, еволюцію політики США щодо Індокитаю у зазначений період. *Проблемно-хронологічний* метод застосовано для дослідження конфліктів в Індокитаї в хронологічній послідовності, виокремлення етапів конфлікту та етапів зовнішньої політики США. Використання *ретроспективного* методу дозволило встановити причини та наслідки Першої та Другої індокитайських війн.

Наукова новизна: полягає у комплексному дослідженні причин та наслідків Індокитайських війн у 40-70-х рр. ХХ ст.; простежена еволюція політики США щодо Індокитаю у зазначений період, зокрема, від надання військової допомоги Франції до безпосередньої участі у конфлікті; висвітлено позиції СРСР та КНР щодо конфлікту у досліджуваний період.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період 1945 – 1976 рр.

За нижню хронологічну межу взято 2 серпня 1945 року – проголошення Демократичної Республіки В'єтнам.

За верхню хронологічну межу – липень 1976 року – возз'єднання В'єтнаму і проголошення Соціалістичної Республіки В'єтнам.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію Південно-Східної Азії, зокрема Індокитаю (В'єтнам, Лаос, Камбоджа) у зазначений період.

Практичне значення роботи полягає в тому, що матеріали і висновки магістерської роботи можуть бути використані у навчальній роботі в школі при вивченні теми з всесвітньої історії в 11 класі «Війна у В'єтнамі та Афганістані,

їх вплив на міжнародні відносини» та позакласній роботі з історії. Дану роботу також можна використовувати для подальшого дослідження Індокитайських конфліктів у 40-70-х рр. ХХ ст., у процесі викладання курсу «Новітня історія країн Азії та Африки», при підготовці загальних і спеціальних курсів з історії США і країн Індокитаю, що читаються за програмами підготовки фахівців гуманітарного профілю.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення магістерської роботи обговорювалися під час *міжнародних конференцій*: V Міжнародна наукова конференція «Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації» (Суми, 2021 р.), та *шести всеукраїнських*: Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Другі Полтавські студентські наукові читання зі всесвітньої історії», присвяченої 60-літтю професора Бориса Года (Полтава, 2020 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції: «Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи» (Суми, 2020 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції: «Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи» (Суми, 2021 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна освіта: проблеми, реалії та перспективи» (Миколаїв, 2021); Всеукраїнській науковій конференції студентів та аспірантів «Освіта та наука – 2021» (Київ, 2021р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Сучасні музеї – центри збереження та використання історико-культурної спадщини» (Суми, 2021 р.), та представлені в статті й тезах конференцій.

Структура: магістерська робота складається з вступу, 3 розділів, 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, додатків. Загальний обсяг становить 82 сторінки (основний текст складає 63 сторінок, список використаних джерел – 9 сторінок і налічує 85 позицій, додатки – 10 сторінок).

РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1.1. Загальний огляд історіографії дослідження

Криза в Індокитаї була тривалим конфліктом, яка залишила глибокий слід в історії країн Індокитаю, Франції та США. Тому дана тема привертала увагу багатьох дослідників. Зокрема, це праці А. М. Васильєва [4;5], Ф. Б. Девідсона [14], Д. Д. Зусмановича [23;24;25;26], Г. М. Локшина [48;49], М. П. Ісаєва [35], М. Хейстінгса [76] та ін.

Значна кількість наукових праць, присвячених війні у В'єтнамі, з'явилися ще у радянський період. Не дивлячись на певну заідеологізованість, праці цього періоду в повній мірі висвітлюють національно-визвольний рух в країнах Індокитаю, надають детальний аналіз подій Першої та Другої індокитайських війн, характеризують відносини ДРВ та СРСР.

П. П. Черкасов у своїй праці «Судьба империи. Очерк колониальной экспансии Франции в XVI-XX вв.» не лише описує падіння Французької колоніальної імперії, детально аналізує причини та хід Першої індокитайської війни, а й характеризує міжнародну ситуацію навколо війни та становище в самій Франції. Автор зазначає, що після закінчення Другої світової війни французький уряд стосовно Індокитаю використовував два методи: поступки ліберального характеру та військовий тиск. Франція намагалася створити федерацію в рамках Французького союзу на чолі з Францією, куди увійшли б три індокитайські країни. Але за словами дослідника, Шарль Де Голль не врахував, що після закінчення війни ситуація в колоніях змінилася і вони вже не бажали миритися із колоніальним гнітом, тому спроба створити Французький союз була невдалою [78].

Важливе значення має праця журналіста-міжнародника М. П. Ісаєва «Индокитайская хроника. Вьетнам, Лаос, Кампучия: трудные дороги борьбы и созидания». Дана праця заснована на особистих враженнях та документальних матеріалах про найбільш значні події в житті народів В'єтнаму, Лаосу та Камбоджі, очевидцем багатьох з яких автору довелося бути. У ній описується

процес становлення незалежності в країнах Індокитаю та їх боротьба проти французької та американської агресії. Автор відзначає: «У липні 1954 року Нго Дін Дьєм був відправлений у В'єтнам з метою створення маріонеткового проамериканського уряду в Сайгоні. Американське керівництво прийшло до висновку, що Франція «втратила волю до боротьби у В'єтнамі» і розпочало розрбляти власні плани. Згідно з ними, США повинні були взяти на себе в Індокитаї ту місію, від якої відмовилася Франція. Остаточо рішення по цьому питанню було прийнято 20 серпня 1954 року на засіданні Ради Національної Безпеки. У прийнятому на ньому меморандумі № 5429/2 йшлося, що США повинні відсторонити Францію від керівництва на всіх адміністративних рівнях... У подальшому надавати допомогу не через Францію, а безпосередньо самим в'єтнамцям» [35, с. 63].

Учасник подій в Індокитаї, публіцист та історик М. М. Ільїнський у своїй праці «Індокитай: Пепел чотирьох війн (1939-1979 гг.)» аналізує історію В'єтнаму у 1939-1979 рр., описує окупацію Індокитаю японцями, боротьбу в'єтнамського народу проти французької та японської окупації [33].

Велика кількість праць російських дослідників присвячена конфліктам в Індокитаї в 40-х-70-х рр. ХХ ст., у яких охарактеризовано процес зародження комунізму в Північному В'єтнамі, становлення повстанського руху в Південному В'єтнамі, ситуацію в країнах Індокитаю в цей період, політику СРСР, Китаю та США, причини, хід та наслідки цих конфліктів, процес мирного врегулювання та об'єднання В'єтнаму.

О.В. Новакова, П.Ю. Цветов у своїй праці «История Вьетнама. Часть 2» подають характеристику процесу зародження національно-визвольного руху народів Індокитаю, Серпневої революції 1945 р. та створення ДРВ, боротьбу в'єтнамського народу за незалежність проти Франції та США та процес об'єднання В'єтнаму [55].

Дослідженню впливу війни у В'єтнамі на відносини США та СРСР присвятив свої праці Д. Д. Зусманович. Зокрема, у дисертації «Влияние войны во Вьетнаме на отношения США и СССР (1964-1968 гг.)» автор дає аналіз

політиці СРСР в Індокитаї напередодні та під час американо-в'єтнамської війни, характеризує вплив військової інтервенції США у В'єтнамі на відносини СРСР та США. Він також висвітлює як новорічний наступ 1978 року позначився на політиці США в Індокитаї та спроби Радянського Союзу домогтися мирного врегулювання конфлікту у В'єтнамі, аналізує позицію Китаю стосовно конфлікту [23].

Історію Індокитайських війн, історіографію та джерельну базу з даної теми досліджував Д.В. Кузнецов. Зокрема, американо-в'єтнамській війні та її впливу на зовнішню політику США присвячена монографія дослідника «Тень» В'єтнама над Америкою. Американское общественное мнение и использование военной силы США после войны во Вьетнаме (1973-2009 гг.)». У ній автор акцентує увагу на поширенні антивоєнних настроїв в американському суспільстві під час війни, та їх вплив на вивід американських військ із території Індокитаю. Він зазначає, що «глибина процесів, пов'язаних із трансформаціями, що торкнулися масової свідомості американців, виявилася настільки значною, що призвела до змін у структурі зовнішньополітичного менталітету американців, викликавши появу такого важливого елемента як, так званий, «в'єтнамський синдром». Він являє собою специфічний за своїм характером феномен, який досі впливає на конфігурацію громадської думки США» [47].

Актуальною є книга кореспондента газети «Правда» у В'єтнамі (1967-1969 рр.) А. М. Васильєва «Война во Вьетнаме: Почему американцы потерпели поражение», у якій автор на основі особистих спогадів та спогадів радянських військових, учасників війни, американських досліджень злочинів збройних сил США у В'єтнамі описує ситуацію в Індокитаї, Тетський наступ 1968 р., посилення антивоєнних настроїв в американському суспільстві, причини поразки американців та спроби мирного врегулювання конфлікту [4].

Американо-в'єтнамській війні багато праць присвятила І. В. Конєва. У своїй статті «Вьетнамское направление внешней политики Джона Кеннеди в Индокитае» висвітлює місце Індокитаю в зовнішній політиці США за

президентства Дж. Кенеді, збільшення військової допомоги режиму Нго Дінх Дьєма в Сайгоні. Автор доводить, що «політика Кенеді по відношенню до режиму Нго Дінх Дьєма справила значний вплив на розвиток подій в Індокитаї в наступні роки, зокрема, стала передумовою безпосередньої участі США у війні у В'єтнамі» [40].

Зарубіжна історіографія, переважно американська та в'єтнамська, детально описує військові аспекти індокитайських війн, процес мирного врегулювання конфлікту та наслідки війни.

Праця французького історика Жана Шено «Очерк истории вьетнамского народа» охоплює історію В'єтнаму від давніх часів до липня 1954 року. Автор описує становлення незалежності В'єтнамської держави та надає інформацію про ситуацію в Індокитаї після Другої світової війни, інтереси Франції в Індокитаї, Серпневу революцію, встановлення влади ДРВ, детально описує етапи Першої індокитайської війни. Не дивлячись на те, що за національністю був французом, він підтримував в'єтнамський народ. Автор високо оцінює боротьбу в'єтнамців за незалежність [81].

Зважаючи на ті наслідки, які мала війна у В'єтнамі для США, дана тема досить детально досліджувалася американськими вченими. В американській історіографії значна увага приділена політиці США в даному регіоні під час першої Індокитайської війни, взаємовідносинам Франції і США в умовах війни, воєнно-політичним планам, стратегії, тактиці, військовим силам та озброєнню США в період Другої індокитайської війни, політиці американських президентів в Індокитаї, суспільній думці в США стосовно американської війни у В'єтнамі, наслідкам війни для США.

Цінними є спогади безпосередніх учасників американо-в'єтнамської війни. Зокрема, американського військового та дослідника індокитайських конфліктів Філіпа Девідсона. У першій частині книги «Война во Вьетнаме (1946-1975)» автор детально описує події Першої індокитайської війни, особливу увагу приділяє вирішальній битві – битві при Дьенбьєнфу, висвітлюючи передісторію, період підготовки та детальний хід битви, військові

сили та озброєння сторін, дає критичний аналіз причин поразки французької армії при Дьєнбьєнфу, ситуацію у В'єтнамі в період між війнами. Друга частина книги присвячена американо-в'єтнамській війні, в якій висвітлено стратегічні аспекти війни, основні битви конфлікту, його останній етап, причини поразки американських військ [14].

Американський політик та дипломат, представник США на Паризьких мирних перемовинах Генрі Кіссінджер, у своїй праці «Дипломатія» війні у В'єтнамі приділяє три розділи, у яких аналізує в'єтнамську політику президентів Гаррі Трумена, Дуайта Ейзенхауера, Джона Фіцджеральда Кеннеді, Ліндона Джонсона, Річарда Ніксона [37].

Ще одні учасники американо-в'єтнамської війни генерал Гаролд Г. Мур та журналіст Джозеф Л. Гелловей у своїй праці «Ми були солдатами ... і молодими. Я-Дранг – битва, що змінила війну у В'єтнамі» на основі власних спогадів та спогадів інших учасників та очевидців описують початковий період війни у В'єтнамі, зокрема битву у долині Я-Дранг у листопаді 1965 року. Крім американських військовослужбовців, урядовців автори також взяли інтерв'ю у північно-в'єтнамських військових. Дослідники двічі відвідували В'єтнам: у вересні 1990 р. та жовтні-листопаді 1991 р. Під час першого візиту вони взяли інтерв'ю у старшого генерала, міністра оборони ДРВ в 1948-1975 рр. Во Нгуєн Зіапа та директора Інституту воєнної історії генерал-майора Хоанга Фуонга. Наступного разу – старшого генерала Чу Гюй Мана та генерал-лейтенанта Нгуєн Гю Ана. У своїй праці Гаролд Г. Мур та Джозеф Л. Гелловей згадують майора армії США українського походження Мирона Дідурика, який брав безпосередню участь в цій битві і загинув в бою 1970 р. поблизу камбоджійського кордону [53].

Велике значення має праця відомого британського журналіста та історика Макса Хейстінгса у книзі «В'єтнам. Історія трагедії. 1945-1975» на основі зібраних спогадів американських та в'єтнамських політиків, військових, безпосередніх учасників війни, архівних документів та мемуарів дає детальну характеристику конфліктів в Індокитаї в 40-70-х рр. ХХ ст [76].

Британський воєнний історик Чарльз Мессенджер у своїй книзі «Войны, изменившие мир» описує Першу індокитайську війну, Тонкінський інцидент та початок прямої інтервенції США у В'єтнамі, поступове збільшення американської військової присутності, роль гелікоптерів для операцій США у В'єтнамі, тактику американських військових та ситуацію в Південному В'єтнамі, зокрема, автор вказує на те, що «південнов'єтнамський уряд постійно змінював свою тактику через державні перевороти. Деяка стабільність прийшла лише після того, як в 1967 р. до влади прийшов генерал Нгуєн Ван Тхієу. Він користувався більшою популярністю в порівнянні зі своїми попередниками, особливо через готовність вступити у переговори з Ханоем, і зміг утримувати владу цілих сім років». Автор також аналізує реакцію американців на події січня-лютого 1968 р., суспільну думку в США під час війни, падіння Сайгону та об'єднання В'єтнаму [52].

Книга відомого італійського вченого, професора Флорентійського університету Енніо Ді Нольфо – «История международных отношений. 1918-1999» присвячена міжнародним відносинам, що охоплює період після закінчення Першої світової війни до 90-х років ХХ століття. У ній описуються ключові події міжнародних відносин цього періоду, зокрема і криза в Індокитаї у 40-70-х рр. ХХ ст. Автор аналізує провал Женевських угод 1954 р., зовнішню політику США стосовно Індокитаю, воєнний переворот і повалення Нго Дінх Дьєма, ситуацію в Південному В'єтнамі, політику Л. Джонсона та початок ескалації американо-в'єтнамської війни, початок Паризьких переговорів, заключний етап війни та перемогу Північного В'єтнаму [56]

Німецький журналіст та письменник, кореспондент НДР в Ідокитаї Гаррі Тюрк у своїй роботі «Дьенбьенфу. Сражение, завершившее колониальную войну» висвітлює перемогу в'єтнамського народу у битві при Дьенбенфу та закінчення Першої індокитайської війни [72].

В'єтнамські автори велику увагу приділяють висвітленню різних етапів Першої та Другої індокитайських війн, тактиці в'єтнамських військових,

радянській та китайській допомозі в'єтнамському народу, процесу мирного врегулювання конфлікту.

Данг Хонг Хань, Ву Куанг Хієн у своїй статті «Факторы деэскалации войны во Вьетнаме и начала парижских мирных переговоров» аналізують стратегію США у війні в Індокитаї на різних етапах, вплив Новорічного наступу 1968 р. на настрої керівництва США та американське суспільство загалом і доводять, «що генеральний наступ і повстання в 1968 р. стало ключовою подією у війні США у В'єтнамі і мало вирішальне значення для ходу війни та повороту ситуації у самих Сполучених Штатах» [13].

Данг Ким Оань, Нгуєн Тхи Май Хоа у статті «СССР И Вьетнам на парижских переговорах» характеризують роль СРСР та Китаю у процесі мирного врегулювання, розкривають китайсько-радянські розбіжності з питань війни та миру у В'єтнамі, аналізують укладання Паризької мирної угоди в січні 1973 р. [12].

Дана тема висвітлена в українській історіографії в недостатній мірі. Зокрема, не існує комплексної праці, яка б висвітлювала різноманітні аспекти війни у В'єтнамі в 1946-1954 рр. та в 1964-1975 рр., процес становлення незалежного В'єтнаму, політику Франції та США у В'єтнамі. Проте, існують праці, присвячені окремим аспектам конфлікту. Це праці С. Я. Зозулі [22], І. Є. Підберезника [59], О. В. Шевчука [21] та ін.

Навчальний посібник «Зовнішня політика країн АТР» під редакцією О. В. Шевчука висвітлює розвиток національно-визвольних процесів у Французькому Індокитаї під час Другої світової війни, ситуацію у В'єтнамі після капітуляції Японії, зміну геополітичної ситуації в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні після Другої світової війни, Першу та Другу індокитайські війни та їх наслідки. У ньому зазначається, що головним союзником США у Південно-східній Азії в 60-70-х рр. був Таїланд, де розміщувались військові сили США та з території якого американці здійснювали бойові вильоти для бомбардувань В'єтнаму, Лаосу та Камбоджі [21]

Отже, слід відмітити, що вітчизняна та зарубіжна історіографія з даної теми є досить різноманітною. Велике значення мають спогади військових, які брали участь у конфлікті та осіб, які були безпосередніми очевидцями Першої та Другої індокитайських війн.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерела, які використовуються в магістерській роботі умовно можна розділити на дві великі групи: документи, які стосуються Першої індокитайської війни та документи, що висвітлюють Другу індокитайську війну.

У свою чергу дані документи можна розділити на:

1. Офіційні документи уряду Франції

27 жовтня 1946 р. було прийнято конституцію Франції. У главі VIII даної Конституції йшлося про створення Французького союзу, який включав метрополію, заморські департаменти і території, зокрема й країни Індокитаю – В'єтнам, Лаос, Камбоджу. Заморські території надіялися особливим статусом. У ст. 62 йшлося: «Члени Французького Союзу об'єднують усі свої засоби, щоб гарантувати оборону всього Союзу. Уряд Республіки бере на себе координацію цих засобів та керівництво політикою, необхідною для підготовки та забезпечення цієї оборони». У наступних статтях визначалися центральні органи Французького Союзу та законодавча влада у заморських територіях. Дана конституція була покликана забезпечити збереження колоніальної системи Франції [32].

2. Документи, які висвітлюють процес становлення ДРВ.

До документів, що висвітлюють процес становлення Демократичної Республіки В'єтнам відноситься Декларація незалежності ДРВ, проголошена Хо Ши Міном в Ханой 2 вересня 1945 р. Дана Декларація засуджувала колоніальну політику Франції, її позицію під час вторгнення Японії в Індокитай, оголосила про припинення колоніальних зв'язків з Францією, ліквідувала особливі права французів у В'єтнамі, відмінила всі міжнародні

зобов'язання, під якими Франція підписалася від імені В'єтнаму, а також проголосила: «В'єтнам має право бути вільним та незалежним і справді став вільним та незалежним. В'єтнамський народ, сповнений рішучості віддати всі свої Духовні та матеріальні сили, пожертвувати своїм життям та майном, щоб відстояти своє право на свободу та незалежність» [15].

3. Виступи державних діячів:

У Заяві Хо Ши Міна про політику Тимчасового коаліційного уряду (Ханой 1 січня 1946 р.) було визначено завдання Тимчасового коаліційного уряду в руках якого була зосереджена влада в період після Серпневої революції. У ній було проголошено програму внутрішньої та зовнішньої діяльності. Зокрема, внутрішня передбачала зміни у сфері політики (проведення виборів у всій країні, реорганізація адміністративних органів), економіки, збройних сил та культури. Завдання зовнішньої програми полягали в необхідності визнання незалежності В'єтнаму іншими країнами [19].

Заклик президента ДРВ Хо Ши Міна до загальної війни Опору був оголошений 20 грудня 1946 р. У ньому йшлося: «Кожен громадянин В'єтнаму, чоловік чи жінка, старий чи молодий...має задля порятунку батьківщини піднятися на боротьбу з французькими колонізаторами. Усі, як один, мають піднятися на боротьбу з колонізаторами заради порятунку батьківщини. Бійці армії, військ самооборони, народного ополчення! Пробив час порятунку батьківщини! В ім'я батьківщини ми маємо боротися до останньої краплі крові. Війна Опору буде суворою, однак у самовідданій боротьбі наш народ здобуде перемогу» [61].

У своєму виступі в університеті Джона Хопкінса в Балтіморі 7 квітня 1965 р. президент США Л. Джонсон намагається обґрунтувати участь США у війні у В'єтнамі та виправдати втручання у конфлікт. Він зазначає, що «нашою метою є незалежність Південного В'єтнаму та його свобода від нападу. Ми нічого для себе не хочемо, а тільки те, щоб народу Південного В'єтнаму було надано можливості розвивати свою країну так, як вони цього хочуть, по-своєму. Ми зробимо все необхідне для досягнення цієї мети» [31].

4. Документи, які стосуються процесу мирного врегулювання

Попередня франко-в'єтнамська угода була підписана в Ханой 6 березня 1946 р. У ній йшлося, що «французький уряд визнає В'єтнамську Республіку як вільну державу, що має свій уряд, свій парламент, свою армію і свої фінанси і є частиною Індокитайської федерації та Французького союзу. Що стосується возз'єднання трьох «Анамітських регіонів» (Кохінхіна, Аннам, Тонкін) французький уряд бере на себе зобов'язання ратифікувати рішення, прийняті населенням на референдумі». Також у подальшому передбачалося обговорення таких важливих питань як дипломатичні відносини В'єтнаму з іноземними державами, майбутній статус Індокитаю, економічні та культурні французькі інтереси у В'єтнамі. Але Франція не збиралася виконувати дані зобов'язання [60].

Угода про припинення воєнних дій Першої індокитайської війни була підписана у Женеві, 20 липня 1954 р. Вона передбачала припинення бойових дій, демілітаризацію та нейтралітет В'єтнаму, Камбоджі та Лаосу; заборону на постачання озброєння, боєприпасів та військових матеріалів до цих країн; створення Міжнародної комісії з контролю для спостереження за реалізацією угод та тимчасовий поділ В'єтнаму по 17-й паралелі. У майбутньому планувалося проведення вільних виборів в обох частинах країни з метою визначення майбутнього політичного режиму та возз'єднання обох частин В'єтнаму [66].

Паризька угода про припинення американо-в'єтнамської війни та відновлення миру у В'єтнамі була підписана у січні 1973 р. Вона передбачала припинення бойових дій в Південному В'єтнамі, вивід протягом 60 днів із території Південного В'єтнаму всіх іноземних військ, ліквідацію військових баз США, обмін військовополоненими. Сторони визнавали право південно-в'єтнамського народу на самовизначення, і погодилися, що майбутнє Південного В'єтнаму буде проведено на основі вільних і демократичних виборів під міжнародним контролем [67].

5. Офіційні зовнішньополітичні документи США, які висвітлюють політику стосовно Індокитаю

Важливе значення у висвітленні початку вторгнення американських військ в Індокитай має Тонкінська резолюція, прийнята після інцидентів у Тонкінській затоці. Вона стала правовою основою для початку американської ескалації у В'єтнамі. «Зважаючи на те, що Сполучені Штати допомагають народам Південно-Східної Азії захистити свою свободу і не мають жодних територіальних, військових чи політичних намірів у цьому регіоні, а бажають лише, щоб ці народи жили у світі та отримали можливість незалежно ні від кого визначити свою власну долю... конгрес схвалює та підтримує рішення президента як головнокомандувача вжити всіх необхідних заходів для відбиття будь-якого збройного нападу проти збройних сил Сполучених Штатів та запобігання подальшій агресії» [83].

Ставши президентом, Річард Ніксон бере курс на в'єтнамізацію війни. В цьому контексті він у 1969 р. проголошує Гуамську доктрину (доктрина Ніксона). У ній він висвітлює нову зовнішньополітичну стратегію США. Доктрина визначає «три принципи як директиви для майбутньої американської політики щодо Азії. Перше. Сполучені Штати виконують усі свої зобов'язання за укладеними договорами. Друге. Ми надамо щит, якщо ядерна держава загрожуватиме свободі держави, яка перебуває в союзі з нами, або країні, виживання якої ми вважаємо життєво важливим для нашої безпеки. Третє. У випадках, що стосуються інших типів агресії, ми надаємо військову та економічну допомогу, якщо до нас звернуться з проханням, що відповідає нашим договірним зобов'язанням. Але ми чекатимемо від держави, яка зазнала цієї загрози, що вона візьме на себе основні зобов'язання щодо виділення живої сили, необхідної для своєї оборони» [82]

6. Мемуарна література:

Мемуари колишнього міністра оборони США Роберта Макнамари, особи, яка брала участь в прийнятті багатьох ключових рішень, пов'язаних із війною у В'єтнамі, надають інформацію про причини введення американських військ у

В'єтнам. Він доходить висновку, що початок прямої інтервенції був помилкою для США. Так, Макнамара у своїх мемуарах писав, що «... ми повинні були піти з Південного В'єтнаму ще наприкінці 1963 року під час смуги, що послідувала за вбивством Дьєма, або наприкінці 1964 або на початку 1965 року, коли вже виявила себе повною мірою політична і військова слабкість Південного В'єтнаму» [51].

У своїх мемуарах «Великая победа весной семьдесят пятого: Мемуары» член політбюро ЦК КПВ, міністр національної оборони СРВ Ван Т. З. на основі документальних даних розповідає про заключний етап багаторічної боротьби в'єтнамського народу, що завершилася під керівництвом Комуністичної партії В'єтнаму перемогою навесні 1975 року [3].

Отже, конфлікти в Індокитаї в 40-70-х рр. ХХ ст. з початку свого виникнення привертають увагу багатьох дослідників. Різноманітна історіографія та джерельна база з даної теми дає можливість детально проаналізувати ситуацію в Індокитаї після Другої світової війни, причини та наслідки Першої індокитайської війни, політику США в Індокитаї в цей період, дослідити американо-в'єтнамську війну, процес мирного врегулювання конфлікту, завершення війни та об'єднання В'єтнаму в єдину державу.

РОЗДІЛ 2. ВІЙНА ФРАНЦІЇ В ІНДОКИТАЇ (1946-1954 РР.)

2.1. Індокитай після Другої світової війни

Важливим наслідком Другої світової війни стало поширення національно-визвольних ідей в колоніях. Не став виключенням і Індокитай. Французький уряд намагався зберегти свою колоніальну імперію, тим самим залишити собі статус великої держави. Прийнята в 1946 році, нова Конституція французької держави закріплювала утворення Французького союзу, до якого повинні були увійти залежні від неї території [62, с. 149].

Ще в XVII ст. в країнах Індокитаю з'являються перші французькі католики-місіонери. В наступному столітті їх кількість збільшується, активно діє велика кількість французьких торговців. Повстання тейшонів у XVIII ст. призводить до посилення впливу Франції на справи у державі. У 1774 р. Франція призначила свого офіційного представника. Ним став єпископ Пиньо де Беен, який взяв участь у перевороті та домогся проведення воєнної експедиції Франції в Індокитай [6, с. 324].

Французький уряд в 1886 р. об'єднав всі завойовані території Індокитаю (додаток А) в Індокитайський союз, на чолі якого був поставлений генерал-губернатор. Різні райони Індокитаю отримали відмінні статуси. Так, Кохінхіна, завойована французами ще в 1863 р, відразу ж стала французькою колонією, в той час як Аннам, Тонкін, Камбоджа і Лаос були оголошені протекторатами [78, с. 105].

Під час Другої світової війни ситуація в країнах Індокитаю була складною, оскільки французька колоніальна влада пішла на угоду з японцями, які окупували Індокитай й активно надавала їм допомогу. У колоніях наростало невдоволення та виникав опір. [6, с. 324]. Французький уряд ще в кінці Другої світової війни намагався змінити свою політику в колоніях. Однак ці зміни були не спроможні вплинути на посилення національно-визвольних ідей у країнах Індокитаю. Французький Індокитай включав в себе В'єтнам, Лаос та Камбоджу. У цей час В'єтнам складався з трьох частин: Тонкіну та Ганни, які

були протекторатами, і Кохінхіни, яка була колонією. Території Індокитаю були єдиними колоніями Франції, які були окупованими країною-союзницею Німеччини [62, с. 149].

24 березня 1945 року Шарль де Голль, очільник Французького Комітету національного звільнення, у своїй промові заявив, що держави Індокитаю утворюватимуть Індокитайську федерацію, яка матиме свій уряд. Вона складатиметься з однакової чисельності громадян держав-членів федерації і французів. Уряд очолить генерал-губернатор та Державна рада, до якої входитимуть французькі чиновники, які будуть лише консультантами. У кожній державі федерації обиратимуться представницькі органи, половину яких складатимуть французи. Індокитайська федерація буде складовою частиною Французького союзу. Його інтереси за кордоном представлятиме французький уряд [74, с. 3].

Після того, як до війни проти Японії приєднався СРСР стало очевидним, що вона зазнає поразки. Ситуація у В'єтнамі загострювалась. Посилюється боротьба В'єтміну, яким керували комуністи В'єтнаму. Положення імператора Бао Дая було складним. Серед приближених до імператорського двору почала ширитися паніка. Уряд країни був змушений піти у відставку. У березні 1945 р. збройні сили Японії організували державний переворот. Французька адміністрація була знищена. Вони утворили новий уряд на чолі якого поставили Чан Чонг Кіма. Він був оголошений «першим урядом незалежного В'єтнаму». Японці зобов'язали імператора Бао Дая оголосити свою владу на всіх в'єтнамських територіях. У червні 1945 р. він видав указ про об'єднання усіх територій В'єтнаму. 8 серпня 1945 р. в Сайгоні відбулась церемонія возз'єднання. Тоді і виникла сучасна назва держави – «В'єтнам», яка об'єднує назви північної і центральної частин держави – «Дайвьєт» і «Аннам» [48, с. 199-201].

На поширення національно-визвольного руху в країнах Південно-східної Азії вплинув розгром Німеччини та Японії силами Радянського Союзу і його союзників. Після перемоги збройних сил СРСР над Квантунською армією,

японські війська почали залишати індокитайські території. Одночасно війська Франції ще не встигли повернутися у В'єтнам, Лаос, Камбоджу [16, с. 58].

На Потсдамській конференції було вирішено, що капітуляцію Японії на південь від 16 паралелі в Індокитаї прийматимуть збройні сили Великої Британії, на північ – китайські. Британський уряд підтримував бажання Франції зберегти колоніальний статус Індокитаю. Натомість Китай не бажав її присутності біля своїх територій. Сполучені Штати Америки та Радянський союз маневрували, намагаючись залучитися французькою та британською підтримкою в європейських питаннях. Китай намагався об'єднати усіх в'єтнамських націоналістів на антиіноземній основі. Уряд Китаю підтримував не комуністичні сили, але одночасно був ліберальним і до в'єтнамських комуністів, яких очолював Хо Ши Мін [1, с. 265].

Першочергова задача Франції в той час полягала в тому, щоб отримати згоду чайканшистів і англійців на французьку участь в роззброєнні японських військ і на воєнну «присутність» Франції в цьому районі. У своєму прагненні «повернути» Індокитай Шарль де Голль розраховував перш за все на підтримку Англії. Ці розрахунки не були позбавлені підстав. Уряд Великобританії з занепокоєнням стежив за наростанням національно-визвольного руху в Індокитаї, біля кордонів Британської імперії, і був вкрай зацікавлений в його придушенні [78, с. 107].

У серпні 1945 р., у В'єтнамі склалася революційна ситуація, політична криза досягла межі. Вже 10 серпня японський уряд заявив про визнання положень Потсдамського договору, що стосувалися Японії. Переможні операції радянських військ в Маньчжурії в серпні 1945 р., змусили представників Японії погодитися 15 серпня на беззастережну капітуляцію, створивши тим самим для в'єтнамської революції благополучні умови. Уже в день капітуляції Японії в'єтнамські комуністи провели пленум, на якому був вироблений курс на загальне озброєне повстання і взяття влади. 16 серпня в містечку Тан Чао, штаб-квартирі Звільненого району, зібрався Конгрес народних представників, на якому було прийняте рішення «Захопити владу,

створити Демократичну Республіку В'єтнам на основі повної незалежності». Був вибраний Комітет національного звільнення В'єтнаму, тобто Тимчасовий революційний уряд. Головою одногосно був вибраний Хо Ши Мін [55, с. 142].

Проголошений Японією уряд Кіма прагнув зберегти свою владу. Коли вже стало відомо про поразку японської армії вони організували в свою підтримку масовий мітинг в Ханой, який відбувся 19 серпня біля Великого театру. Стараннями в'єтнамських комуністів ці демонстрації пройшли під гаслом «Вся влада В'єтміню!». Цей день прийнято вважати початком Серпневої революції 1945 р. Після того, як в'єтмінівці взяли Ханой частини збройних сил В'єтміню розпочали наступ на центр В'єтнаму. 23 серпня 1945 р. В'єтнамська Народна Армія захопила м. Хюе – імператорську столицю В'єтнаму. У цей же день Бао Дай змушений був передати В'єтміню меч і печатку імператора, він зрікся престолу. Президент ДРВ призначив його вищим радником Ханойського уряду [48, с. 201].

Основними рушійними силами Серпневої революції у В'єтнамі (1945 р.) були робітничий клас, селянство, національна буржуазія та інші патріотичні елементи, які згуртувалися під керівництвом Комуністичної партії в рамках єдиного національного фронту В'єтміня. Серпнева революція у В'єтнамі (1945 р.) стала одним з проявів загального розпаду колоніальної системи, що почався після Другої світової війни, частиною загальної боротьби народів за демократію і соціалізм. Разом з тим вона сама зробила великий вплив на розвиток національно-визвольного руху в країнах Південно-Східної Азії [34, с. 6].

Таким чином, після Другої світової війни країни Індокитаю намагаються позбутися колоніального гніту та здобути незалежність.

2.2. Проголошення ДРВ та війна з Францією

Друга світова війна призвела до значних змін в усьому світі. Не стала виключенням і Південно-Східна Азія. Країни Індокитаю намагалися домогтися політичної незалежності від Франції і знайти своє місце у нових політичних та економічних умовах. Саме після закінчення війни посилювалося протистояння між капіталістичною, яку очолювали Сполучені Штати, і соціалістичною на чолі Радянським Союзом, ідеологічними системами. Країни Індокитаю постали перед вибором, яку політичну та ідеологічну систему обрати. В умовах «холодної війни» та радянсько-американського протистояння цей вибір все більше перетворювався з внутрішнього питання на зовнішнє, оскільки опинявся в контексті боротьби двох світових систем. Саме цей етап можна вважати періодом деколонізації Південно-Східної Азії [50, с. 165].

2 вересня 1945 у колишній французькій колонії – В'єтнамі на багатотисячному мітингу очільник в'єтнамських комуністів Хо Ши Мін проголосив Декларацію незалежності. У ній викривалася політика Франції у В'єтнамі, що проводилася в руслі колоніалізму протягом декількох десятиліть, в тому числі погоджувальна позиція Франції під час вторгнення Японії на Індокитайський півострів в роки Другої світової війни. Декларація незалежності В'єтнаму констатувала, що з осені 1940 р. В'єтнам став фактично колонією Японії і що в'єтнамці самі, без допомоги французів, відстояли незалежність В'єтнаму від зазіхань Японії. «В'єтнамський народ, – говорилося в документі, – розбив ланцюга колоніального рабства, які сковували його протягом майже століття, і створив незалежний В'єтнам; в той же час він скинув монархічний режим, що існував десятки століть, і встановив республіканський демократичний лад». Декларація незалежності В'єтнаму містила заяву Тимчасового уряду ДРВ про припинення будь-яких відносин з Францією, про оголошення недійсними договорів, які Франція підписала щодо В'єтнаму, про анулювання всіх привілеїв, привласнених громадянами Франції на території В'єтнаму [15, с. 7].

У вересні 1945 р. в Індокитаї північніше 16 паралелі з метою роззброєння японської армії вступили гомінданівські війська. Територію південніше цієї паралелі зайняли англійські війська. Разом з англійцями прибув і французький військовий підрозділ. 23 вересня в Сайгоні була відновлена французька колоніальна адміністрація. 8 жовтня англійський уряд визнав владу Франції на всій території Індокитаю і на початку 1946 р. вивів свої війська з його території. Основні міста Південного В'єтнаму зайняв Французький експедиційний корпус. Інша ситуація склалася в Північному В'єтнамі. Тут після Серпневої революції 1945 р. та проголошення Демократичної Республіки В'єтнам в країні відбулися загальні вибори в Національні збори – вищий орган влади, якими 2 березня був вибраний уряд. Президентом республіки став Хо Ши Мін [58, с. 546].

Не бажаючи втрачати свої колонії в Індокитаї, уряд Франції в лютому 1946 р. укладає угоду з гомінданівським урядом про виведення їх військ з території В'єтнаму та Лаосу північніше 16-ї паралелі. 7 січня 1946 р. було укладено договір з Камбоджею, в якому їй надавалася автономія у межах Французького союзу та Індокитайської федерації. 27 серпня 1946 р. така ж угода була підписана з Лаосом [21, с. 15].

У попередньому компромісному договорі між Францією і ДРВ, підписаному 6 березня 1946 р., передбачалося, що В'єтнам увійде до складу Французького союзу і разом з Камбоджею та Лаосом буде членом Індокитайської федерації. Питання, на яку частину В'єтнаму поширюватиметься юрисдикція уряду Франції, залишалося невирішеним. Збройні сили Франції тимчасово допускалися на територію Тонкіна, оскільки повинні були замінити війська Гоміндану. Але, не дивлячись на підписання договору, збройні сили Франції продовжували проводити ворожі акти та політичні диверсії проти уряду ДРВ. Відстояти свою незалежність представники ДРВ намагалися на французько-в'єтнамській конференції, яка відбулася в Далаті у квітні 1946 р. Уряд Франції не бажав йти на поступки, тому згоди не вдалося досягти. Перемовини були перенесені у Фонтенбло, куди

прибув і президент ДРВ Хо Ши. На наступний день після початку переговорів, французький верховний комісар в Індокитаї оголосив, що Франція визнає Аннам і Кохінхіну «вільними» країнами, оскільки французький уряд хотів відокремити ці території від іншої частини В'єтнаму. Ці дії показували, що Франція не бажає іти на поступки в питанні надання незалежності В'єтнаму [75, с. 202].

6 липня 1946 р. у Фонтенебло відкрилася нова франко-в'єтнамська конференція. Делегація В'єтнаму очолювалася Хо Ши Міном, а делегація Франції очолювалася Муте – міністром заморських територій. Конференція повинна була обговорити: місце В'єтнаму у Французькому Союзі і його дипломатичні відносини з іншими країнами, проблему Індокитайської Федерації і проблему об'єднання Тонкіна, Аннама і Кохінхіни. В ході переговорів Франція відмовлялася визнати за В'єтнамом право на зовнішні зносини, прагнула підкорити повному контролю свого верховного комісара фінанси і армію В'єтнаму, хоча це суперечило угоді від 6 березня 1946 р. Вона вимагала від в'єтнамської влади запрошення французьких технічних радників і особливо прагнула відторгнути Кохінхіну. На початку серпня 1946 року Франція ініціювала проведення в Далаті конференції з представниками Камбоджі, Лаосу і Кохінхінської республіки, без участі В'єтнаму, що призвело до розриву офіційних переговорів у Фонтенебло [34, с. 13].

Тимчасова угода між Францією і ДРВ була підписана у Парижі 14 вересня 1946 р. Угода передбачала надання рівних прав французьким та в'єтнамським громадянам, утворення спільної митної та грошової системи у країнах Індокитаю, відкриття дипломатичних представництв В'єтнаму у сусідніх державах [21, с.16].

8 листопада 1946 року, в складних умовах внутрішньої і зовнішньої ситуації того часу, була прийнята перша конституція ДРВ . Після Серпневої революції і проголошення незалежності пройшов лише рік, ДРВ ще не була визнана жодною державою світу, відносини з Францією – колишньою метрополією, залишалися напруженими. Тим більше значення для ДРВ мала

така подія, як прийняття першої конституції. Ця конституція стала юридичною основою нового, незалежного В'єтнаму і базою народно-демократичного ладу, а також національною консолідуючою силою. З цього часу В'єтнам з колоніальної країни периферійного значення стає суб'єктом історії і починається процес його активного включення в світову історію. В цілому конституція 1946 року мала яскраво виражену антиімперіалістичну і демократичну спрямованість і стала законодавчою базою для здійснення демократичної перебудови в'єтнамського суспільства. У статті 1 визначалося, що В'єтнам – це демократична республіка, але в ній не знайшли відображення і не були закріплені політичні та соціально-економічні основи суспільства [54, с. 250].

У листопаді 1946 р., після зриву переговорів, французи піддали інтенсивному бомбардуванню з повітря і ударам з моря передбачувані табори В'єтміню в портовому місті Хайфон і навколо нього. Загибло кілька тисяч чоловік; тільки європейський квартал уникнув руйнувань. 19 грудня д'Аржанлье – верховний комісар французьких колоній в Індокитаї – висунув ультиматум, зажадавши від В'єтміню вивести з міста свої збройні формування, проте у відповідь в'єтмінівці підняли збройне повстання в Ханой, яке тривало майже 60 днів. У результаті запеклих боїв французи видавили в'єтмінівців зі зруйнованого міста і поспішили оголосити, що контроль над Тонкіном відновлено [76, с. 498].

Відкрита колоніальна війна проти ДРВ почалася 13 грудня 1946 р. Мотивом для початку воєнних дій французький уряд висував напад в'єтнамців на французьку армію. 18 і 19 грудня в Ванфуки (пров. Хадонг) під керівництвом Хо Ши Міна відбулося розширене засідання Постійного бюро ЦК компартії, яке прийняло рішення розгорнути по всій країні війну Спротиву. 20 грудня президент країни звернувся до народу із закликом піднятися на захист незалежної держави [73, с. 147].

У заяві йшлося: «Бажаючи зберегти мир, ми йшли на поступки. Але чим більше ми поступалися, тим більш жадібними ставали французькі колонізатори,

бо вони керувалися одним прагненням знову захопити нашу країну. Досить! Ми пожертвуємо всім, але не віддамо свободи нашої країни і не станемо рабами. Співвітчизники! Піднімайтесь на боротьбу! Кожен громадянин В'єтнаму, чоловік чи жінка, старий чи молодий, без різниці релігійної, партійної та національної приналежності, має заради порятунку батьківщини піднятися на боротьбу з французькими колонізаторами» [19, с. 10].

Для Хо Ши Міна і Во Нгуєн Зіапа стало очевидно: їм потрібно готуватися до затяжної війни. У пошуках нових баз, які знаходилися б поза досяжністю для французьких бомбардувальників і військових кораблів, вони наказали своїм збройним загонам, покинути міста і села і відправитися у В'єтбак. Це був віддалений лісисто-гористий район на північному заході країни. Військові сили в'єтмінівців налічували близько 30 000 бійців. Лідери В'єтміню розуміли, що зі своїм військом не зможуть домогтися повної військової перемоги. Вони обрали іншу стратегію: зробити французьку присутність в Індокитаї непомірно дорогою. Невеликі підпільні групи вели партизанську війну по всій країні, в той час як регулярні формування проводили організовані бойові операції на півночі, коли представлялися сприятливі умови [76, с. 450].

Боротьба народу В'єтнаму була підтримана Лаосом і Камбоджею. Зміцнювався визвольний рух в Лаосі, де уже в 1947 р. була створена система партизанських баз, розгорталася збройна боротьба проти колонізаторів. У 1946 р. багато кхмерських патріотів перейшли у В'єтнам, де створили Комітет незалежності Кампучії, який здійснював роботу по підготовці та розгортанню партизанського руху. У 1947 р. в південно-східних районах Камбоджі була створена опорна база спротиву. Пізніше така база була створена на північному-сході країни [35, с. 50].

27 січня 1947 року в'єтнамські війська успішно провели першу гучну операцію, влаштувавши засідку на автоколонну в'єтнамських чиновників з французької колоніальної адміністрації, які здійснювали інспекційну поїздку по північних районах країни. Було знищено 14 автомобілів; убитий міністр освіти і один французький інженер. Напад вражав своєю зухвалістю і грамотною

підготовкою. Шосе № 5 між Ханоем і Хайфон стало відомо як «кривава дорога». Одна з сіл на шосе № 1 північ - південь стала настільки популярним у в'єтнівців місцем для засідок, що французи в кінці - кінців бульдозерами зрівняли її з землею [77, с. 452].

Перші десять місяців 1947 р. воєнна обстановка склалася не на користь ДРВ. Це був період французьких наступальних операцій французьких військ на всій території країни. Наступ французів настовхнув на завзятий опір. Місто Ханой до середини лютого захищав лише один полк. Але героїчна оборона цього міста та інших великих міст Північного і Центрального В'єтнаму дала можливість лише тимчасово затримати, а не зупинити ворога. Армія ДРВ змушена була відступати [82, с. 241].

До осені 1947 р. експедиційний корпус захопив всі великі міста ДРВ. Підрозділи Народної армії під командуванням випускника істфака Ханойського університету Во Нгуєн Зіапа увійшли в джунглі і перенесли бойові дії в сільську місцевість. 7 жовтня 1947 р. французьке командування почало наступ на район В'єтбак, де знаходились уряд Хо Ши Міна і головні бази армії ДРВ. Але Во Нгуєн Зіап розбив військові частини експедиційного корпусу і заставив французів надовго відмовитися від наступальних операцій [8, с. 244].

У 1948 р. війна вступила в новий етап, який продовжувався до 1950 р. і отримав у літературі назву періоду рівноваги сил. За період рівноваги сил збройні сили ДРВ численно вирости, зміцнилися організаційно і у військово-технічному відношенні, накопичили бойовий досвід, що дозволило їм перейти від партизанської до маневреної війни. Колонізатори в період рівноваги сил дотримувалися нової стратегії: відмовившись від розширення окупованих районів, вони перейшли до зміцнення свого тилу, замість великих військових операцій стали робити невеликі каральні експедиції [55, с. 217].

На рубежі 40-50-х рр. ХХ ст. у ході війни наступив перелом. Хоча у співвідношенні сил на полі між ДРВ та колонізаторами склалася свого роду рівновага, тактична, а в значній мірі і стратегічна ініціатива перейшла в руки

В'єтнамської народної армії. Ці успіхи стали можливі завдяки сприятливій міжнародній ситуації [8, с. 52].

У жовтні 1949 р ситуація різко загострилася. До влади в Китаї прийшли комуністи на чолі з Мао Цзедунем, і гігантський північний сусід, залишивши в стороні свою історичну ворожнечу з В'єтнамом, оголосив про підтримку В'єтміню. Несподівано Хо Ши Мін і Во Нгуєн Зіап отримали доступ до безпечних притулків американської зброї, захопленої у розгромленої армії Чан Кайші. У прикордонних районах Китаю були створені військові навчальні табори для в'єтмінців. У війська Зіапа були відряджені сотні китайських військових радників. На північному заході В'єтнаму французи почали нести тривожні втрати. Вони намагалися утримати країну, контролюючи дороги, в той час як ворог переховувався в горах і джунглях. Одного разу французька колона потрапила в засідку на шосе № 4, яка звивається в горах уздовж китайського кордону. Зі ста автомобілів майже половину знищили; більшість супроводжуваних вбили. Французи були змушені залишити один район за іншим [76, с. 453].

Франція розуміла, що утримувати В'єтнам вона не здатна, тому прагнула затвердити в державі профранцузьке керівництво. Спочатку французький уряд, не бажаючи віддавати Кохінхіну ДРВ у 1946 р., оголосив про створення Автономної Республіки Кохінхіни, яка повинна була увійти до складу Французького Індокитаю. Пізніше керівництво Франції вирішило відновити монархію у Південному В'єтнамі. Тому воно розпочало перемовини з колишнім імператором Аннаму Бао Даєм. У липні 1946 р. він був проголошений імператором «незалежного В'єтнаму в складі Французького Союзу». Американський уряд відносився до відновлення монархії недовірливо. Однак бажаючи скоротити вплив Хо Ши Міна, Білий дім у лютому 1950 р. визнав Бао Дая і розпочав надавати допомогу йому та запропонував програму сприяння військових цілей для французького уряду [2, с. 204].

З цього моменту США перестали розглядати війну в Індокитаї як виняткову справу французів. У Вашингтоні ця війна була оголошена частиною

«битви проти світового комунізму». Розпочинається новий етап американської політики щодо Індокитаю. У лютому 1950 р. у документі 64 Ради національної безпеки США було зроблено висновок про те, що Індокитай є «ключовим районом Південно-Східної Азії та перебуває під безпосередньою загрозою». Цей меморандум був дебютом так званої «теорії доміно». Вона означала, що, якщо впаде Індокитай, за ним незабаром підуть Бірма і Таїланд і тоді «рівновага сил у Південно-Східній Азії наразиться на найсерйознішу небезпеку». У квітні 1950 р. у документі 68 Ради національної безпеки було зроблено висновок, що Індокитай ставить під загрозу глобальну рівновагу сил: «Будь-яке подальше значне розширення панування Кремля в даному регіоні зумовило б неможливість створити коаліцію, яка протистоїть Кремлю переважаючими силами» [44, с. 5].

До 1950 року французький уряд у Північному В'єтнамі зміг взяти під контроль лише залізниці та великі міста. За законами Франції, держава не могла направляти за межі європейських департаментів військових строкової служби. Тому у війні в Індокитаї могли воювати лише добровольці, яких бракувало. Через те, що військові дії французької влади були невдалими, адміністрація американського президента на початку 1954 р. висунула пропозицію вести боротьбу проти ДРВ об'єднаними силами Сполучених Штатів, Великої Британії та Франції. Однак передбачала, що очолювати операції будуть військові США. Для французького уряду ця пропозиція була недопустимою. Національні збори Франції були проти тристоронньої угоди, тому що вимагали закінчення військових дій [2, с. 205].

У 1950 р. за наказом американського президента Трумена у В'єтнамі були відправлені перші 35 американських радників. У 1952 році їх кількість зросла до двохсот і США розпочали постачати французам зброю. З приходом до влади Ейзенхауера розмір економічної і військової допомоги Франції зріс. У 1954 р. США несли на собі 75 відсотків усіх витрат, пов'язаних із війною в Індокитаї [8, с. 245].

14 січня 1950 р. від імені уряду ДРВ Хо Ши Мін звернувся із Заявою до урядів інших держав про готовність встановити дипломатичні відносини з тими країнами, які поважають принципи рівноправності, територіальний та державний суверенітет В'єтнаму. Відгукууючись на цю заяву, уряди соціалістичних країн першими заявили про визнання та встановлення дипломатичних відносин із ДРВ. Ця подія позначила важливий поворотний етап у зовнішньополітичних відносинах В'єтнаму з іншими країнами. Важливе значення мало визнання держави Радянським Союзом. Уряд ДРВ був визнаний як незалежний і суверенний уряд. Встановлення дипломатичних відносин з соціалістичними країнами дозволило ДРВ вирватися з міжнародної ізоляції, створило міжнародно-правові передумови для політичної та економічної підтримки В'єтнаму. Восени 1950 р. в результаті потужного наступу армії і народу В'єтнаму була перехоплена ініціатива у війні опору. Унаслідок наступу було звільнені 5 північних провінцій біля КНР. Це дало змогу забезпечити зв'язок з СРСР та іншими соціалістичними країнами. З цього моменту, ДРВ почала отримувати необхідну матеріальну підтримку. Радянський Союз став регулярно поставляти товари стратегічного призначення для армії та економіки Північного В'єтнаму [20, с. 387-388].

Сили французького експедиційного корпусу були на межі. Тільки генерали і зацікавлені групи промисловців і політиків хотіли продовження війни. Вони призначили новим командувачем експедиційного корпусу Анрі Наварра. Він повинен був виманити ще молоду і порівняно погано озброєну народну армію ДРВ на так названу «відкриту битву», в якій французи сподівалися отримати над в'єтнамцями рішучу і остаточну перемогу [72, с. 4].

У травні 1953 року командувач французькими колоніальними військами генерал Анрі Навар зрозумів, що В'єтмінь здійснить повторний похід в Лаос для допомоги місцевим комуністам. Проаналізувавши ситуацію, він, з метою відвернути небажані наслідки, прийняв план, за яким передбачалося створення на шляху В'єтміня в Лаос воєнної бази, яка була б не приступною для ворога. Ще однією метою плану було створення мобільних підрозділів, які б діяли в

тилу ворога. На думку Наварра, керівник в'єтнамських військ не дозволить, щоб у тилу їх армії діяв великий воєнний контингент ворога і намагатиметься його ліквідувати. Ці дії спричинять велику битву, у якій ДРВ втратить свої штурмові сили, що призведе до перелому у війні на користь французької армії. Так виник задум укріплення та посилення воєнної бази в селі Дьєн-Бьєн-Фу, яка дислокувалася у стратегічно важливому районі у горах Тейбака [68, с. 158].

7 травня 1954 р. в'єтнамська армія розгромила колоніальні війська при Дьєн-Бьєн-Фу на північному заході країни. Французький гарнізон в цьому стратегічно важливому районі складався із 17 піхотних батальйонів, не враховуючи танкових частин і авіації. Командуючий колоніальними військами генерал Анрі Наварр хотів нав'язати в'єтнамцям генеральний бій, якого французи шукали з 1946 року. Тому стягнув у цей район таку кількість військ. Ще на поч. 1954 р. Наварр розраховував залучити до Дьєн-Бьєн-Фу як можна більше солдат Хо Ши Міна, оточити їх і знищити. Але все вийшло з точністю навпаки. 50-тисячне угруповання Во Нгуєн Зіапа блокувало Дьєн-Бьєн-Фу і оточило його суцільною лінією траншей. Увечері 1 травня частини Народної армії пішли на штурм. Через шість днів 12 тисяч французьких солдат під командуванням бригадного генерала де Кастрі капітулювали [8, с. 245].

Отже, в Першій Індокитайській війні Франція зазнала поразки, країнам Індокитаю вдалося зберегти свою незалежність.

2.3. Женевські угоди та їх наслідки

В'єтнамське питання передбачалося вирішити на конференції, яка розпочалася у Женеві у травні 1954 р. Перед початком першого засідання стало відомо про програш збройних сил Франції біля фортеці при Дьєн Бьєн Фу. Капітуляція французьких військ у цій битві продемонструвала неможливість Франції продовжувати цю війну. Значну роль на конференції відіграла Велика Британія, а також СРСР та Китай, які прагнули закінчення конфлікту [2, с. 207].

Обговорення питання відновлення миру в Індокитаї відбувалося на нараді міністрів закордонних справ Англії, Китаю, Радянського Союзу, Сполучених Штатів Америки і Франції 26 квітня по 21 липня 1954 р. у Женеві в Палаці націй. Участь у ній взяли і представники ДРВ, урядів Камбоджі і Лаосу та очолювана колишнім імператором Бао Даєм делегація Держави В'єтнам [63, с. 76].

Договір про закінчення військових дій в Індокитаї і заключна декларація наради (додадок Б). були підписані 20 і 21 липня 1954 року. Американський уряд не долучився до цих угод, але оголосив що візьме їх до уваги та утримуватиметься від їх недотримання. За угодою французький уряд взяв на себе зобов'язання вивести свої збройні сили з В'єтнаму. Для спостереження та контролю над здійсненням умов договору та закінченням військових дій була створена міжнародна комісія. До неї увійшли представники Канади, Індії та Польщі. Угоди про припинення військових дій включали вето на введення в усі країни цього регіону іноземних збройних сил та завезення будь-якої зброї, утворення в країнах Індокитаю воєнних баз іноземних держав та участь в будь-яких військових союзах. Заключна декларація учасників Женевської конференції (додаток Б) зобов'язалася поважати незалежність країн Індокитаю [21, с. 18].

Угоди, підписані у 1954 р., склалися із чотирьох текстів. Перші три мали воєнний характер. Усі три держави Індокитаю підписали їх з Францією. За угодами передбачалося припинення воєнних дій, обмін військовополоненими, відведення збройних сил, нагляд за виконанням даних угод комісіями, до яких входитимуть посланці третіх держав, не зацікавлених у конфлікті: Індія, Канада та Польща. Через 10 місяців збройні сили Французького Союзу повинні були відійти на південь, війська В'єтміня – на північ від 17-ї паралелі [57, с. 70].

В угодах, підписаних в Женеві, йшлося про закінчення воєнних дій. В'єтнам був тимчасово поділений на дві частини (додаток В). Поділ здійснювався по 17 паралелі, де створювалася демілітаризована зона. Передбачалося перегрупування збройних сил ДРВ на північ, а французької

армії – на південь. За угодою у липні 1956 р. повинні були пройти вибори на обох частинах, щоб обрати подальший політичний режим і об'єднатися. Передбачалася також демілітаризація країн Індокитаю та заборона постачання в ці держави озброєння [34, с. 68].

Довго і складно розглядалася проблема демаркаційної лінії. Вона була потрібна для того, щоб розвести конфліктуючі сторони в Індокитаї, відокремити війська Французького Союзу та збройні сили ДРВ. Водночас, як йшлося, в одній із промов очільника делегації ДРВ, усі сторони повинні отримати у своє розпорядження рівнозначні території, «зі своїми умовами для економічної діяльності, для створення адміністрації в кожному з районів». Позиції, які утримували конфліктуючі сторони на початку Женевської конференції, давали загальне уявлення того, що на південь повинен передислокуватися французький експедиційний корпус, а північ – війська ДРВ [63, с. 81].

Укладені на Женевській конференції домовленості ознаменували для США закінчення французької присутності в Індокитаї. Висуваючи лозунг «боротьби з комуністичною загрозою», американський уряд розпочав втручання у справи В'єтнаму. Дана країна була цікава для США, насамперед, своїм вигідним географічним і геополітичним положенням, що дає можливість контролювати всю Південно-Східну Азію. Втручання у в'єтнамські справи також було частиною протидії Радянському Союзові. Американський уряд хотів посилити свій вплив в Індокитаї, виробити противагу присутності СРСР в Азії, здержувати Китай і забезпечувати контроль над національно-визвольними рухами [41, с. 172].

Женевські угоди не змогли змінити погляди її учасників на майбутнє Індокитаю. Американський уряд вважав, що Індокитай є ключем до рівноваги сил в Азії, а можливо, і в світі. Через декілька днів після конференції в Женеві Рада національної безпеки США під головуванням американського президента зробила висновок, що Женевські угоди матимуть «катастрофічні наслідки для впливу США у Південно-Східній Азії». Тому вона прийняли рішення

протистояти їхньому виконанню на практиці. Метою Ханойського уряду було об'єднання всього В'єтнаму під комуністичним керівництвом. Керівництво Радянського Союзу і Китаю бажали збільшити за рахунок країн Індокитаю число країн «соціалістичної спрямованості». Виходячи з цього, поступово Південно-східна Азія ставала центром протистояння США та Радянського Союзу. Саме після Женевської конференції розпочинається активніше втручання Радянського Союзу у справи В'єтнаму. Це було викликано, насамперед, політикою американського уряду в Індокитаї. Підсумком Женевської наради стало витіснення американським урядом з Індокитаю Франції [45, с. 86].

Новим прем'єр-міністром у липні 1954 р. став Нго Дін Дьєма. Він народився на Півночі та був католиком. Навколо себе він згуртував своїх однодумців та членів сім'ї. у 1955 році в країні було проведено референдум, який скасував монархію. Було проголошено Республіку В'єтнам, президентом якої став Нго Дін Дьєма. Головні посади в країні посіли католики. Диктаторський режим Нго Дін Дьєма привів до загострення конфлікту між буддистами, які населяли переважно сільську місцевість, та католиками, між комуністами та урядом держави. Недотримання Женевських угод, зрив всезагальних виборів у 1956 році призвів до антиурядових збройних виступів у 1959 році, які підтримав Північний В'єтнам [2, с. 206].

Отже, під час Другої світової війни в країнах Індокитаю, окупованих японськими військами, почав ширитись національно-визвольний рух. Велику роль у боротьбі проти французьких і японських окупантів відіграв створений Хо Ши Міном у 1941 році В'єтмінь. Після капітуляції Японії, комуністи на чолі з Хо Ши Міном 2 серпня 1945 року проголосили незалежність В'єтнаму. Вслід за В'єтнамом свою незалежність проголосили також Лаос і Камбоджа. Але Франція не бажала втрачати свої колишні колонії. У 1946 році розпочинається Перша індокитайська війна. Збройні сили в'єтнамців очолював Во Нгуєн Зіап. Після приходу до влади комуністів в Китаї та визнання ДРВ соціалістичними країнами, вона почала отримувати дипломатичну та військову допомогу. Це

дозволило Північному В'єтнаму переломити хід війни на свою користь. Не дивлячись на те, що на початковому етапі конфлікту перевага була на боці Французького експедиційного корпусу, війна для них була невдалою. Французи контролювали лише найбільші міста В'єтнаму. Постійні напади партизан виснажували французьку армію. Переломним моментом конфлікту стала битва при Дьєнб'єнфу. В'єтнамців у цьому бою загинуло набагато більше, але перемога була на стороні Во Нгуєн Зіапа. Битва продемонструвала, що Франція не зможе виграти війну, тому у квітні 1954 року в Женеві розпочалася Женевська конференція, яка розглядала питання мирного врегулювання конфлікту в Індокитаї. За її результатами В'єтнам був розділений на 2 частини по 17 паралелі. Об'єднання країни, за Женевськими угодами, повинно було відбутися 20 липня 1956 р. шляхом загальних виборів.

РОЗДІЛ 3. РОЗДІЛ III ВІЙНА США У В'ЄТНАМІ

3.1. Політика США в Індокитаї в кінці 50-х- на поч. 60- рр. та втручання США у конфлікт

Після Другої світової війни Південно-Східна Азія стала одним із найважливіших регіонів для здійснення зовнішньої політики США, направленої на отримання перемоги в ході «холодної війни». У середині 1950-х рр. В'єтнам потрапив до сфери інтересів США, як і Тайвань та Корея. Сполученим Штатам потрібно було знайти союзника у вказаному регіоні, адже на той момент їх там було всього два – Японія й Південна Корея. У 1960-х рр. Вашингтон почав активно втручатися у справи В'єтнаму не тільки через його геополітичну значимість, але й через зростання впливу комуністичних сил у цій країні [22, с. 95].

Після завершення Другої світової війни Індокитай не випадково потрапив до сфери інтересів американського уряду. Національно-визвольний рух, який розгортався в країнах Індокитаю, у керівництві країни вважали потенційно прокомуністичним. Зовнішня політика американського уряду в Індокитаї визначалася доктриною Трумена та «теорією доміно». За нею прихід до влади комуністів в Китаї може спричинити подібні процеси і в сусідніх державах, зокрема – і у В'єтнамі. Щоб перетворити Південно-Східну Азію в район своїх «виняткових інтересів» США уклали військові угоди з Японією, Північною Кореєю, Тайванем [7, с. 13].

Поступово роль Сполучених Штатів в регіоні починає зростати. Після приходу до влади комуністів в Китаї американський уряд почав розглядати події у В'єтнамі як частину поширення комунізму в усьому регіоні. Тому, під час Першої індокитайської війни вони почали надавати французькій державі економічну та військову допомогу. Після підписання Женевських угод 1954 року Вашингтон взяв курс на заміну Франції у В'єтнамі. Уряд США почав підтримувати Нго Дінх Дьєма, який був прем'єр-міністром Південного В'єтнаму. У липні 1955 року він заявив, що Південний В'єтнам не

виконуватиме Женевські угоди. Було скасовано проведення загальних виборів. У жовтні 1955 року відбувся референдум. Його метою було визначити майбутній статус Південного В'єтнаму. За результатами цього референдуму було скасовано монархію та утворено Республіку В'єтнам. Її першим президентом обрали Нго Дінь Дьєма [36, с. 47].

Женевські угоди були недопустимими для Білого дому тому, що вони могли прискорити поширення комунізму у Південному В'єтнамі та посилити вплив СРСР в регіоні. На думку американського президента Дуайта Ейзенхауера, щоб захистити Південний В'єтнам і не дати можливості поширення комунізму в Південно-Східній Азії, потрібно утворити новий військово-політичний блок. Нова організація була створена у 1954 році і отримала назву СЕАТО, або Організація договору про Південно-Східну Азію. До неї входили США, Англія, Франція, Австралія, Нова Зеландія, Пакистан, Таїланд і Філіппіни [23, с. 32-33].

Різке погіршення умов життя, терористичний характер режиму Дьєма викликали опір населення, який до початку 1959 р. оформився в підпільний національно-визвольний рух зі своєю програмою боротьби. У найбільш бідних сільських районах формувалися загони самооборони, які діяли методами партизанської війни і індивідуального терору проти місцевої адміністрації. Підтримку їм надавала влада Північного В'єтнаму: в січні 1959 р. XV пленум ЦК ПРВ (Партії робітників В'єтнаму) схвалив перекидання людей і зброї на південь. США відповіли на це прискореним формуванням сайгонських військ, чисельність яких до початку 1960-х рр. становила 243 тис. чол. [7, с. 16].

З приходом до влади уряду демократів в США, Джон Кеннеді продовжив політику свого попередника по відношенню до В'єтнаму. Протягом трьох років, з 1961 р. по 1963 рр., США надавали фінансову і військову допомогу режиму Дьєма в боротьбі з партизанським рухом в країні. В'єтнамську політику Джона Кеннеді можна вважати передумовою дій Ліндона Джонсона у В'єтнамі [39, с. 74].

За угодами, підписаними в Женеві США могли мати у Південному В'єтнамі 685 радників. До кінця 1961 року їх кількість була вже близько 3 тис. Політику президента Дж. Кеннеді стосовно Індокитаю в 1961-на початку 1962 р. можна визначити як пошук напрямків індокитайської політики. У цей період формується зовнішньополітична стратегія Сполучених Штатів у В'єтнамі. Американськими політиками були запропоновані різні напрями нанесення ударів по партизанам. На південь В'єтнаму відправлялися місії військового і економічного характеру, метою, яких було розглянути питання американських можливостей у В'єтнамі та роль Америки у війні [40, с. 66].

У 1960 році було утворено Національний фронт визволення Південного В'єтнаму (НФВПВ). Успішні дії партизан похитнули позиції Вашингтону в регіоні. Американський уряд був змушений переглянути зовнішню політику щодо Індокитаю. Адміністрація президента запропонувала стратегію «особливої війни». Суть цієї війни зводилася до наступного: сайгонські військові ведуть боротьбу з НФВПВ за допомогою американської зброї та під керівництвом американських радників. У 1961 р США розробили так званий так званий план Стейлі-Тейлора – план «умиротворення» Південного В'єтнаму протягом 18 місяців. Метою цього плану було створення по всій території Південного В'єтнаму «стратегічних поселень». Сюди планувалося переселити 7 млн. в'єтнамських селян. Навколо звільнених районів потрібно було створити «мертві зони» – знищити за допомогою сильнодіючих отрутохімікатів усю рослинність. Проведення даних заходів дало можливість відокремити сили партизан від основної маси в'єтнамського населення та перекрити поставки допомоги з ДРВ. Фінансування цього плану та командування його втілення здійснювали Сполучені Штати. У Республіці В'єтнам було утворено американське військове керівництво [65, с. 65].

З 1962 р. у бойових діях почали брати американські екіпажі літаків та гелікоптерів. Військовий персонал у В'єтнамі на кінець 1963 р. становив 16, 3 тис. чоловік. Проте відсутніх результатів у боротьбі з партизанами це не

давало. Перед урядом США постала реальна загроза втратити Південний В'єтнам, а відтак і свій вплив у Південно-Східній Азії взагалі [17, с. 46].

Щоб зберегти свою присутність в Індокитаї, американський уряд надавав воєнну та фінансову допомогу уряду Нго Дін Дьєма у 1955-1963 рр. Але на початку 1963 р. відносини між американським урядом та Нго Дін Дьємом погіршуються. Розбіжності між Вашингтоном і урядом Південного В'єтнаму загострилися під час так званої «буддійської кризи», яка розпочалася у травні 1963 року. Ситуація у Південному В'єтнамі була критичною. Мешканці країни потерпали від диктаторського режиму Нго Дін Дьєма, який проводив антибуддійську політику. Правляча верхівка сповідувала католицизм і негативно відносилася до «іновірців». Переважна частина в'єтнамців були буддистами (близько 80%), а католицизм, який поширили французькі колонізатори був неприйнятний серед більшості населення. 1 травня 1963 р. Нго Дін Дьєм не дозволив буддистам провести церемонію, присвячену дню народження Будди. Внаслідок велика кількість буддистів 8 травня провели в м. Хюе мітинг. Їх вимогами були: свобода віросповідання, дозвіл проводити релігійні церемонії та вивішувати буддійські прапори. Відповіддю стали такі специфічні форми протесту, як самоспалення буддистів, індивідуальні та групові голодовки [42, с. 86].

Президент Республіки В'єтнам Нго Дін Дьєм не міг вирішити «буддійську кризу». Зростали опозиційні виступи по всій території Південного В'єтнаму. Програма «стратегічних поселень» зазнала провалу. Крім того, в сайгонського уряду існували деякі розбіжності з тактичних питань з США. Все це наштовхнуло США на думку, що необхідно замінити Нго Дін Дьєма новою фігурою [65, с. 65].

Президент Південного В'єтнаму Нго Дін Дьєм був нездатний порозумітися із більшістю в'єтнамського населення. Американський уряд налагодив контакти своїх представників у Південному В'єтнамі з групою сайгонських військових. Їх силами 1 листопада 1963 р. було здійснено заколот, в ході якого Нго Дін Дьєм був убитий. Уже в грудні 1963 р. Білий Дім прийшов

до висновку про те, що і цей сайгонський уряд не може стабілізувати ситуацію у Південному В'єтнамі. У січні 1964 р. в країні відбувся наступний заколот. Тиск опозиції не зменшувався, а уряд Республіки В'єтнам контролював менше половини сільських районів країни. Прихильники нейтральності Південного В'єтнаму могли здобути перемогу. Це, на думку американського уряду, було не прийнятним і могло призвести до приходу до влади комуністичних сил. США схилилися до доцільності свого втручання [50, с. 559].

«Особлива війна» США в Південному В'єтнамі, в якій брали участь американські військові радники та авіація не приносила бажаних результатів. У грудні 1963 року міністр оборони Р. Макнамара відвідав Південний В'єтнам. Після повернення він зробив песимістичну заяву: «Успіхи В'єтконга після перевороту настільки значні, що положення в країні різко погіршилося ... В'єтконг зараз контролює значну частину населення в цілому ряді ключових провінцій, особливо на південь і на захід від Сайгона ... в цих ключових провінціях він контролює майже всі головні дороги і навіть збирає податки на власний розсуд» [49, с. 145].

Таким чином, можна зробити висновок, що ситуація в Індокитаї в цей період була складною. Заплановані Женевськими угодами вибори по об'єднанню країни не відбулися. США намагалися не допустити тут поширення радянського впливу, тому почали втручатися у справи Південного В'єтнаму.

3.2. Хід американо-в'єтнамської війни

Друга Індокитайська війна – один з наймасштабніших воєнних зіткнень другої половини ХХ ст., який залишив значний слід в новітній історії США і В'єтнаму. Цей конфлікт можна поділити на два етапи:

1. Партизанська війна в Південному В'єтнамі (1957-1964).
2. Воєнна інтервенція США (1965-1973).

На початковому етапі це була громадянська війна в Південному В'єтнамі, але згодом до неї доєдналися ДРВ, яку підтримували Радянський

Союз та Китай, а, крім того, Сполучені Штати Америки та ряд інших країн [36, с. 46].

Головний зміст першого періоду війни – нарощування угруповання експедиційних сил США і їх союзників, ведення бойових дій проти ДРВ і патріотичних сил Південного В'єтнаму. Найбільшого розмаху бойові дії авіації і ВМС США проти ДРВ досягали в 1966-1967 рр. На території ж Південного В'єтнаму найбільш напруженим був період 1967 -1968 рр. Військові дії проти ДРВ і Південного В'єтнаму суттєво різнилися за програмними цілями, способами дій, які залучалися, силами і засобами. Проти ДРВ американці використовували тільки ВПС і ВМС, маючи на меті підірвати військово-економічного потенціалу, придушення морального духу народу і армії; вони прагнули примусити ДРВ перестати надавати допомогу патріотам Південного В'єтнаму. У військових діях на території Південного В'єтнаму, крім ВПС і ВМС, американці використовували також і сухопутні війська [18, с. 87].

У серпні 1964 року відбувся інцидент в Тонкінській затоці. Есмінці морських сил США «Меддокс» та «Тернер Джой», які проводили тут розвідку, були атаковані торпедними катерами ДРВ. Адмірал Шарп, який був Командувачем збройними силами США в тихоокеанському басейні запропонував план ударів у відповідь по базах військових катерів Ханюю. План передбачав нанесення ударів по 94 об'єктам на території Північного В'єтнаму. Ханюйський уряд оголосив, що інцидент в Тонкінській затоці був спровокований США. На їх думку, вони намагалися приховати свої нелегальні дії в Індокитаї. 5 серпня американські бомбардувальники, скинули бомби на територію Північного В'єтнаму. Зокрема, вони завдали ударів по Хонгай – прибережному району, де як вважав Вашингтон, розташовувалися бази торпедних катерів ДРВ. На наступний день СРСР засудив дії Вашингтону. У заяві Радянського Союзу йшлося, що такі дії Америки в Тонкінській затоці можуть призвести до загострення ситуації в Південно-Східній Азії та викликати початок військового конфлікту [40, с. 77-78].

Використовуючи інцидент в Тонкінській затоці, адміністрація президента США домоглася від конгресу прийняття «Резолюції про Південно-Східну Азію». Резолюція була завчасно підготовлена та увійшла в історію як Тонкінська. Ліндон Джонсон домогся від уряду та американського суспільства прояву національної єдності та його підтримки. Ця резолюція надала йому право на власний розсуд використовувати збройні сили в Індокитаї [69, с 107].

У Тонкінській резолюції йшлося: «Вирішено сенатом і палатою представників Конгресу Сполучених Штатів Америки, які зібралися на спільному засіданні, що конгрес схвалює та підтримує рішення президента як головнокомандувача вжити всіх необхідних заходів для відбиття будь-якого збройного нападу проти збройних сил Сполучених Штатів та запобігання подальшій агресії. Сполучені Штати вважають життєво важливим для їх національних інтересів та міжнародного миру підтримання міжнародного миру та безпеки у Південно-Східній Азії» [83].

Прийняті, адміністрацією Л. Джонсона 28 липня 1965 року, рішення про введення американських військ до Південного В'єтнаму стали початком широкомасштабних військових дій. Вже 1 вересня командувач Збройними силами США у В'єтнамі генерал У. Уестморленд представив концепцію сухопутних і повітряних операцій, метою яких було змусити ДРВ і НФВПВ відмовитися від військових дій і підписати мирну угоду, що гарантує незалежність Південного В'єтнаму і збереження при владі його правлячого режиму. Операції планувалося провести в три етапи, тривалістю до півроку кожен, і закінчити війну до середини 1967 р. Розраховуючи на перевагу в озброєнні і військовій техніці, адміністрація Л. Джонсона була налаштована оптимістично і вважала, що війна може носити обмежений характер. Однак, досить швидко з'ясувалося, що цей оптимізм був не виправданим, і військові дії набули значних масштабів, перетворившись в небезпечний міжнародний конфлікт [70, с. 84].

Ліндон Джонсон, перемігши на президентських виборах, зіткнувся з проблемою. Почастішали напади партизан на американських військових у

Південному В'єтнамі. Тому у лютому 1965 року він віддає наказ завдати бомбардування по Демократичній Республіці В'єтнам. Операція отримала назву «Вогняний спис». Але вона не досягла мети: Північний В'єтнам не відмовився від підтримки партизан на півдні. У березні розпочалася нова операція – «Гуркіт грому», яка тривала 3 роки. Американські бомбардувальники скинули на країну набагато більше, ніж під час Другої світової війни. Вільям Уестморленд, який був командувачем з надання військової допомоги Південному В'єтнаму, просив надати для охорони авіаційних баз сухопутні збройні сили, які прибули вже в березні цього року, а влітку вони почали виконувати наступальні операції. Наприкінці 1965 р. кількість американських військових становила близько 200 000 чол. [64, с. 36].

На початку війни Білий дім розглядав війну в Індокитаї як локальний конфлікт на віддаленій геополітичній периферії. Згодом конфлікт переріс у повномасштабну війну, в якій взяли участь не лише Сполучені Штати, але й Радянський Союз та Китайська Народна Республіка. Кількість американських військових постійно зростала, і вже наприкінці 1966 р. становила 385 тис. чоловік. Витрати, пов'язані з війною в Індокитаї в цей період досягли 19,7 млрд. дол. (за 1966/67 фінансові роки). Радянський Союз надавав військову та економічну допомогу ДРВ [23, с. 81].

У травні 1965 року Сполучені Штати закликали країни-учасниці блоку СЕАТО взяти участь у конференції. Вона була покликана обговорити питання про ведення спільних військових дій в Південно-Східній Азії. Проте багато країн засудили американські дії в Індокитаї, тому конференція не була проведена. Намагання Вашингтону втягнути у війну європейські держави НАТО та Канаду зазнали поразки. До участі у бойових діях долучилися військові з Філіппін, Австралії, Південної Кореї, Нової Зеландії та Таїланду. До 1968 р. в Індокитаї перебувала така кількість збройних сил американських союзників: 516 військових з Нової Зеландії, близько 1,5 тис. з Філіппін, 6 тис. з Таїланду, більше 7 тис. з Австралії та 50 тис. з Південної Кореї [27, с. 95].

Головнокомандувач збройних сил США у В'єтнамі генерал Уестморленд, який обіцяв «зламати хребет В'єтконгу», запропонував «стратегію знищення», що складається з трьох видів тактики: «пошук та знищення», «повне знищення» та «оборонні дії». Чисельність американських військ у В'єтнамі безперервно зростала і до 1967 р. досягла 485 тис. чоловік. Але в сухі сезони 1965–1966 та 1966–1967 рр., незважаючи на масштабні рейди карателів під гаслом «пошук та знищення», Вашингтон не зміг досягти бажаного результату. Тому Уестморленд вимагав дедалі більше військ, щоб завдати стратегічного удару у третій сухий сезон [13, с. 16].

Президент Сполучених Штатів Ліндон Джонсон надав дозвіл на використання військ в наступальних операціях і запевнив про їх збільшення в разі необхідності. Командувач збройними силами США у В'єтнамі Уестморленд розпочав організацію операцій на «пошук і знищення» ворога по всій території Південного В'єтнаму. Його задум полягав у тому, щоб ліквідувати численні підрозділи партизан та В'єтнамської Народної Армії, які прибували на південь. Ворога потрібно було знищувати раніше, ніж він отримає підкріплення. Перші американські військові операції були досить обнадійливими. Ворог, який був значно гірше озброєний, ніс одну втрату за іншою. Але згодом в'єтнамські комуністи пристосувалися до тактики, яку проводили військові Сполучених Штатів. Партизани почали переховуватись в джунглях та підземних комунікаціях, ухилятися від боїв з переважаючими силами американських військових. Вони організовували засідки і пастки. За підрахунками американських військових фахівців, до 80% бойових зіткнень відбувалося з ініціативи партизан. В'єтконгівці під час боїв намагалися не дати змогу американцям використати авіацію та артилерію. Рятувала партизан і змога заховатися від переслідування на територію Лаосу і Камбоджі, де розміщувалися їх тиллові бази [70, с. 85].

На півдні В'єтнаму в першому півріччі 1965 р великі битви відбулися біля м. Шонгбе, в районі Бажана і Куангнгай і поблизу м. Донгсоай (на північ від Сайгона). Перший великий бій за участю збройних сил США відбувся в серпні

1965 року (Операція «Starlite»). Ще кілька боїв відбулися восени, найбільш значним з них стала битва в долині Йа-Дранг в листопаді 1965 р. в якій з обох сторін брали участь сили, еквівалентні дивізії [34, с. 115].

У вересні 1966 р. американські військові розпочали операцію «Етлборо». Метою операції було оточення та знищення частини Національного Фронту Визволення Південного В'єтнаму, які були розташовані на північному заході Сайгону в провінції Тейнінь на кордоні з Камбоджею. У ній брали участь більше 2 тис. військових Сполучених Штатів та Південного В'єтнаму. В ході операції брали участь американські бомбардувальники В-52 «Стратофортресс», які скинули понад 12 тис. тонн бомб. Але значного успіху вона не мала – серйозних збитків противник не зазнав. Кількість убитих партизан не перевищувала 3 тис. Щоб тримати ситуацію під контролем американцям потрібна була більша кількість військовослужбовців [23, с. 68].

Озброєння південнов'єтнамським партизанам надходило до Північного В'єтнаму, а звідти через території Лаосу і Камбоджі, по створеній і постійно діючій комунікації, що отримала назву «стежка Хо Ши Міна» (додаток Г) [58, с. 241]. По ній до кінця 1965 р. з Північного В'єтнаму на територію Південного було перекинуто більше 220 тис. військових. Вони розташувалися по базам і підземним бункерам. З середини 1966 р. американські військові розпочали ліквідацію партизанських зон. Оскільки, вони не мали змоги постійно утримувати виявлені бази, тому підривали їх. Крім того, вони поливали джунглі напалмом і хімікатами з літаків. Бульдозерами перетворювали ліси в пустелю [8, с. 253].

Хоча Вашингтон формально зобов'язався не порушувати нейтралітет Лаосу і Камбоджі, військові США розпочали військові дії і на їх території. Їхньою метою було знищити «стежку Хо Ши Міна, яка проходила. через прикордонну територію Лаосу». Знищивши її, американські військові перекрити б лінії постачання партизан військовим озброєнням з Північного В'єтнаму. Ще одним завданням було ліквідувати тиліві бази і командні пункти партизан, які були розташовані на камбоджійській території. Американські

бомбардувальники завдавали постійних ударів по стежці «стежці Хо Ши Міна». Але вони не принесли значного успіху, бо зіткнулись з потужною системою ППО Північного В'єтнаму. Важливе значення у проведенні таємних операцій на території Лаосу та Камбоджі відігравали ЦРУ а спеціально утворена в складі американського командування в Індокитаї група сил спеціального призначення. Вони проводили розвідувально-диверсійні операції та фінансували прозахідні політичні угруповання з метою організації воєнних дій проти південнов'єтнамських комуністів та військ Північного В'єтнаму [70, с. 86].

У червні 1967 р., намагаючись централізувати та краще координувати операції проти ВНА, посол Роберт Комер, директор Командування військової допомоги, загальної програми умиротворення В'єтнаму (MACV) отримав схвалення ЦРУ плану створити програму під назвою «Координація та експлуатація розвідки» (ICEX), пізніше відома як «Фенікс». Центральним елементом координації був в'єтнамський, оскільки уряд Сайгону забезпечував основну частину робочої сили. Ця програма була відома як Пхунг Хоанг, названа на честь міфічного в'єтнамського птаха, чимось схожого на фенікса. Пхунг Хоанг не був самостійним бюрократичним утворенням; швидше, це була структура координаційних органів, до складу якої входили численні відомства, залучені до кампанії проти ВНА. Їх операції тривали до кінця війни в 1975 р. Це були, по суті, поліцейські сили, керовані розвідкою [84].

Весною 1967 року командування Демократичної Республіки В'єтнам разом з Національним Фронтом Визволення Південного В'єтнаму вирішили організувати великокомасштабний наступ. Метою наступу було охопити всю територію Південного В'єтнаму, включаючи і сільську місцевість і міста. Вони вирішили, що найкращим моментом для цього наступу є період в'єтнамського Нового року або Тет. Це свято є одним з найголовніших свят в'єтнамського народу. У період війни склалася традиція оголошувати на цей період перемир'я. Комуністичні сили робили розрахунок на те, що напад буде несподіваним для сайгонських та американських військових. Також вони розраховували на

всенародне повстання. Вони вважали, що при появі партизан в містах та селах до них буде долучатися місцеве населення [77, с. 1144-1445].

У жовтні і листопаді 1967 р. Армія визволення Південного В'єтнаму провела ряд великомасштабних нападів на бази американських морських піхотинців в Контієні, Шонгбе, Локніні, Дакто, Танкані. Для відволікання противника перед Новорічним наступом була розпочата кампанія на півночі провінції Куангчи, які проводилися для того, щоб ввести в оману американське військове командування в Сайгоні і керівництво США. Генерал Уестморленд направив частини на оточення Кхесані, у результаті чого велика частина американських військ покинула місто і прибережні райони [12, с. 18].

На початку 1968 року Во Нгуєн Зіап розпочав виконувати завершальний етап плану. 21 січня війська ДРВ та НФВПВ напали на американську опорну і повітряну базу в Кхесані, яка знаходилася біля кордону з Демократичною Республікою В'єтнам та Камбоджею. Гарнізон морської піхоти США, який налічував близько 5 тис., опинився в оточенні. Командувач американськими військовими Уестморланд боявся повторення битви при Дьєн Бьєн Фу. Тому він надіслав на допомогу оточеним додаткові сили, які, однак, не змогли прорвати оборону північнов'єтнамців. Але напад на Кхесан був лише відволікаючим маневром. Декілька місяців комуністи накопичували військові сили в сільській місцевості. Вже 30 січня під час в'єтнамського Нового року (свято Тет на період якого раніше військові дії не проводилися). Військам Північного В'єтнаму вдалося провести одночасні атаки по п'яти великих містах та багатьох районних і провінційних центрах на півдні. Переважна частина нападів була відбита. Особливо кривавими та тривалими були сутички у великих містах в північних районах Південного В'єтнаму і точилися принаймні до кінця лютого. Більшість міст була зруйнована. Втрати в'єтконівців склали близько 50 тисяч осіб. Командування Сполучених Штатів оголосило про перемогу [52, с 216].

«Тетський наступ» 1968 року зміг переламати хід війни на користь Північного В'єтнаму. Не дивлячись на те, що у військовому відношенні він був

невдалим швидше для комуністичних сил, він досягнув великого пропагандистського ефекту. Вже у кінці 1967 року серед американців почали зростати антивоєнні настрої. У війні не було ніякого прогресу та значних перемог. Не дивлячись на це, генерал В. Уестморленд та уряд США у своїх виступах заявляли, що В'єтконг знаходиться на межі знищення, а перемога у війні вже близько. Тому, «Тетський наступ» став для американського суспільства справжньою несподіванкою. Стало зрозуміло, що американська та сайгонська армія не контролюють ситуацію не лише в сільських районах, а й у великих містах. Все це показували в прямих телерепортажах з місця битв. Американці зазнавали значних втрат. Протягом першого дня «Тетського наступу» загинуло близько 250 американських військовослужбовців. Це стало найбільшою кількістю одноденних втрат за всю американо-в'єтнамську війну. Після «Тетського наступу» значна частина американської громадськості дійшла думки, що США не зможе виграти війну в Індокитаї. Отже, потрібно почати згортати участь американських військових в ній [47, с. 221].

Це змусило американський уряд 31 березня 1968 р. оголосити про припинення бомбардувань територій Північного В'єтнаму і приступити до мирних перемовин з представниками в'єтнамських комуністів. 13 травня 1968 р. в Парижі відбулися перші зустрічі представників Вашингтону та Ханюю. Представником від Північного В'єтнаму на зустрічі був колишній міністр іноземних справ Суан Тхюі. Пізніше до нього долучився в якості радника голови делегації, член Політбюро ЦК ПТВ Ле Дик Тхо [38, с. 22].

У 1968 році Тхієу за допомогою американського уряду посилив операції по «умиротворенню» сільських районів. Їх метою було відновлення та посилення влади сайгонського уряду. Ці операції були розроблені американськими військовими. Одна з таких програм отримала назву «Фенікс». В ході її проведення у 1968-1972 рр. було вбито 84 тис. в'єтнамців, які в переважній більшості були ні в чому не винні. Складовою частиною «умиротворення» було насильницьке переміщення сотень тисяч жителів тих

районів країни, де активно діяли сили звільнення, в табори для біженців розміщувалися в передмістях Сайгона та інших великих міст [65, с. 66].

Активність військових дій партизан дещо зменшується у період з 1969 р. по 1971 р. Тому цей етап війни називався «умиротворення» і мав конкретний успіх. Це був кінець доктрини «знайти і зруйнувати». Вже у липні американський уряд почав планомірно виводити свої сили з Південного В'єтнаму, який тривав більше трьох років [80, с. 523].

Однією з найважливіших подій став бій за висоту 937 («Гамбургер») в долині А-Шау (10-20 травня 1969р.). Свою назву цей бій отримав з подачі його учасників – американських військовослужбовців, які прозвали так висоту 937, за яку тоді йшли бої і яка не мала ніякої стратегічної цінності, проте командування продовжувало організовувати безглузді атаки. Внаслідок чого висота 937 отримала прізвисько «Гамбургер» за те, що вона «пережовувала» людей, як м'ясо для гамбургерів. Бій за цю висоту був не найкровопролитнішою битвою війни у В'єтнамі. Втрати збройних сил США за десять днів боїв склали близько 70 чоловік загиблими. Однак він здобув популярність завдяки репортажу кореспондента інформаційного агентства США, який описав втому і озлобленість американських військовослужбовців після численних безуспішних атак [46, с. 278].

Фіналом військової агресії Сполучених Штатів в Індокитаї стала весна 1969 року. Американська преса наводила такі дані: у війні проти в'єтконівців брало участь 543 тис. американських військовослужбовців, було задіяно 2 600 бойових літаків тактичної, армійської і морської авіації, значна частина 7-го флоту, десятки стратегічних бомбардувальників, близько 2500 вертольотів, велика кількість артилерії та іншої техніки. У цей період Вашингтон почав поступово скорочувати кількість сухопутних військ та нарощувати могутність збройних сил уряду Південного В'єтнаму. Нова «Гуамська доктрина» була прийнята 25 липня 1969 року, коли на о. Гуам президент Р. Ніксон оголосив у своїй заяві «нову зовнішньополітичну програму США». Її метою була «в'єтнамізація» війни, коли «азіати воюють проти азіатів» [71, с. 32].

У виступі на о. Гуам Р. Ніксон зазначив: «План «в'єтнамізації» було введено в дію після завершення візиту до В'єтнаму міністра оборони Лейрда. Відповідно до цього плану я наказав суттєво збільшити допомогу у навчанні та технічному оснащенні південнов'єтнамських збройних сил. У липні, під час мого візиту до В'єтнаму, я вніс зміни до наказів генерала Абрамса, щоб вони відповідали цілям нашої нової політики. Згідно з новими наказами, основна місія наших військ полягатиме у сприянні південнов'єтнамським збройним силам, щоб вони могли взяти на себе повну відповідальність за безпеку Південного В'єтнаму. Ми скоротили більш ніж на 20 відсотків наші військово-повітряні операції. І зараз ми стаємо свідками результатів цієї довгоочікуваної зміни американської політики у В'єтнамі. Через п'ять років після введення американської армії до В'єтнаму ми нарешті повертаємо додому американських чоловіків. До 15 грудня з Південного В'єтнаму буде виведено понад 60 тисяч осіб, включаючи 20 відсотків усіх наших бойових частин. Південні в'єтнамці продовжують нарощувати свою міць. У результаті вони змогли взяти на себе відповідальність за виконання бойових завдань замість наших військ» [82].

Новий зовнішньополітичний курс Вашингтона відносно країн Індокитаю мав на меті перехід від політики знищення національно-визвольного руху в Південному В'єтнамі збройними силами Сполучених Штатів до політики вирішення того ж завдання з використанням переважно військових сайгонського режиму. США, з військової точки зору, почали укріплювати уряд Південного В'єтнаму. У травні - червні 1970 року американські війська разом військами Південного В'єтнаму вторглися в Камбоджу, а в січні - березні наступного року і в Лаос [71, с. 32].

У Камбоджі було здійснено переворот, у результаті якого до влади прийшов Лон Нол. Він прагнув вигнати комуністичні сили з держави. У відповідь військові сили Північного В'єтнаму, які базувалися на військових базах в Камбоджі, розпочали воєнні дії проти нового камбоджійського уряду. На допомогу Лон Нолу вирушили американські та сайгонські збройні сили. Введення військових США в Камбоджу призвело до посилення антивоєнних

виступів в самій Америці. Тому, президент Сполучених Штатів віддав наказ про виведення військових із Камбоджі. Військові ж Сайгону залишили країну восени. У квітні-березні 1971 р. американські повітряні сили з метою припинити постачання військової зброї з Північного В'єтнаму через «стежку Хо Ши Міна» піддали її бомбардуванню. На території ж півдня В'єтнаму американські військові вже не проводили військових операцій [36, с. 53].

30 березня 1972 року, напередодні Великодня, комуністи здійснили раптовий наступ на території Південного В'єтнаму. Він отримав назву Великодній наступ. Війська Північного В'єтнаму склали близько 125 тис. чол., крім того, вони почали використовувати танки. Цей наступ відбувався в різних частинах Південного В'єтнаму і здійснювався в трьох напрямках. Вони звільнили ряд районів – Куангчи, Локнінь і Анлок, на північний захід від Сайгона на Центральному плато та завдали військам США та Південного В'єтнаму ряд поразок. Також знищили головні комунікації противника. Одночасно з цим, уряд Північного В'єтнаму намагався проводити переговори з Сайгоном та Вашингтоном. В Америці в цей час наростали антивоєнні настрої проти війни в Індокитаї [80, с. 18].

На відміну від Новорічного наступу 1968-го, у Великодньому наступі 1972 року В'єтконг ніякої ролі практично не грав. Комуністи назвали майбутній наступ «Нгуєн Хує» по імені в'єтнамського імператора і національного героя, який в 1789 році, пройшовши з військами сотні кілометрів по джунглях Центрального В'єтнаму, вторгся в Північний В'єтнам, де несподівано атакою розгромив китайських загарбників. До грудня 1971-го року в Армії Північного В'єтнаму почалося переформування, доукомплектування та переозброєння частин. 20-й пленум ЦК, скликаний в цьому місяці, офіційно підтвердив рішення про майбутню інтервенцію. За планом Зіапа, передбачалося одночасно або майже одночасно нанести удари на трьох різних напрямках. На північному фронті 308-а і 304-а дивізії і три окремих піхотні полки, посилені 200 танками і декількома артилерійськими полками, через демілітаризовану зону розгортали наступ на провінцію і місто Куангчи. Із заходу дивізія Армії Північного

В'єтнаму створювала загрозу захоплення колишньої імператорської столиці Хуе. Кінцеве завдання полягало в тому, щоб не просто опанувати містами Куангчи і Хуе, але і вибити південнов'єтнамське військо і місцеве керівництво з двох північних провінцій Південного В'єтнаму. Якщо план вдасться, то кордон Північного В'єтнаму буде відсунутий на південь майже впритул до другого за значенням міста Південного В'єтнаму – Та-Нанг [14, с. 203].

У травні 1972 р. президент США наказав блокувати морське узбережжя ДРВ та мінувати її порти. Метою цієї блокади було дезорганізувати тили повстанців. За допомогою підтримки авіації США, військові сайгонського уряду змогли витримали натиск ворога. Але значна частина території півдня В'єтнаму опинилася в руках в'єтконгівців. Обидві сторони конфлікту були ослаблені затяжними боями. Невдалі результати Великоднього наступу змусили ханойський уряд розпочати переговори з представниками Америки в Парижі [80, с. 18].

Після переобрання на другий термін, Р. Ніксон, з метою вплинути на мирні переговори, віддав наказ про нові найжорстокіші бомбардування за всю війну під кодовою назвою «Лайнбекер 2». У ніч з 18 на 19 грудня американці провели наймасштабніші за всю війну бомбардування ДРВ, в тому числі Ханюю і Хайфону. США кинули проти В'єтнаму практично всі наявні у Південно-Східній Азії військово-повітряні сили і військово-морський флот. 30 грудня 1972 р., зазнавши тяжких втрат, США відмовилися від проведення операції, так і не досягнувши політичних цілей [4, с. 367-370]

У боротьбі проти американських агресорів в'єтнамському народові допомагали СРСР та інші соціалістичні країни. До складу контингенту радянських військ, які брали участь у війні у В'єтнамі, входили військові радники і спеціалісти-інструктори: зенітники і артилеристи, льотно-технічний склад, зв'язківці, військові моряки, медики. Першими прибули у В'єтнам війська протиповітряної оборони. За допомогою СРСР створювались війська ППО і ВПС В'єтнамської народної армії. Вони брали активну участь у відбитті ударів американської авіації по об'єктах Північного В'єтнаму [19, с. 364].

Здобути перемогу у цій війні Демократичній Республіці В'єтнам допомогли Радянський Союз та КНР. Зокрема, вони надавали стрілецьку зброю, системи ППО, танки, літаки, та відправляли у В'єтнам своїх військових радників. Точні цифри цієї допомоги не відомі. За деякими даними, СРСР поставив північнов'єтнамському уряду 687 танків і 316 літаків, а КНР – 560 танків і 164 літака. Крім того, вони надавали стрілецьку зброю та матеріально-технічну допомогу. Економічна та військова допомога Радянського Союзу була набагато більшою за китайську [11, с. 3].

Отже, Друга Індокитайська війна була однією з найбільших конфліктів після Другої світової війни. Вона мала тяжкі наслідки як для В'єтнаму так і для США.

3.3. Політичне врегулювання кризи та завершення війни

Війна в Індокитаї стала для Вашингтону однією з найбільш тривалих військових конфліктів. Уперше в історії США зазнали поразки. Військові Сполучених Штатів знаходилися у В'єтнамі десять років та весь час проводили військові операції. Усі ці роки неодноразово робилися спроби політичного врегулювання кризи. Але, якщо на початку війни, і Ханой і Вашингтон були налаштовані лише на перемогу, то вже на початку 1966 р. вони почали робити перші заяви, які свідчили про можливість завершення конфлікту [24, с. 328].

У міжнародній політиці в 1965 р. намітилася дипломатична ініціативність на індокитайському напрямку. У лютому прозвучали заяви президента Франції Ш. де Голля і прем'єр-міністра Індії Дж. Неру, які висунули пропозицію обговорити проблеми Індокитаю у форматі Женевської конференції. Радянський Союз погодився із цією пропозицією. КНР виступав проти будь-яких мирних переговорів. У березні цього року міністр закордонних справ СРСР А. Громико у розмові з міністром закордонних справ Великої Британії Стюартом засудив бомбардування ДРВ американськими військовими. Навесні 1965 р. Москву відвідала делегація Північного В'єтнаму, яку очолив перший секретар ПТВ Ле Зуан. Її підсумком стала заява Кремля, у якій йшлося

про відправку радянських добровольців у В'єтнам. У пошуках мирного врегулювання конфлікту влітку 1965 р. голова Ради Міністрів СРСР. О. Косигін зустрівся з особистим представником президента США А. Гарріманом. Він наголосив, що існують деякі розбіжності стосовно питань війни і миру між Радянським Союзом та КНР. Пекін займав, на відміну від Москви, протилежну позицію. Уряд СРСР виступав за мирне врегулювання конфлікту в Індокитаї [9, с. 6].

Перші великі спроби мирного врегулювання конфлікту в Індокитаї отримали назву «Меріголд» та «Санфлауер». Операція «Меріголд» проходила з 2 червня по 14 грудня 1966 р. і стала першою мирною ініціативою по врегулюванню війни у В'єтнамі. Заклики до врегулювання конфлікту робилися і раніше, особливо Вашингтоном. Але ці заяви були лише для преси і мали пропагандистський характер. Під час цих переговорів вперше зустрілися та обмінялися пропозиціями представники урядів Сполучених Штатів та Північного В'єтнаму. Вони надали допустимі умови мирного врегулювання конфлікту та були згодні піти компроміс. Посередниками на мирних перемовинах були дипломати з Польщі та Італії. У 1966 р. СРСР тиснув на керівництво Північного В'єтнаму з метою розпочати переговорний процес із Вашингтон [25, с. 170].

Значні втрати серед військових Сполучених Штатів (13500 убитих), а також великі витратами на війну в Індокитаї дали можливість у 1967 році знову розпочати почати діалог між США та Північним В'єтнамом. ДРВ, незважаючи на певну перевагу війни НФВПВ у Південному В'єтнаму, було складно постачати партизанам продовольство, зброю і людей через бомбардування американських військових по «стежці Хо Ши Міна» і комунікаціям Північного В'єтнаму. Не дивлячись на те, що Сполученим Штатам за допомогою ударів ВПС не вдалося перекрити шляхи постачання з Півночі, партизани воювали на межі своїх можливостей. Тому в'єтнамські комуністи теж були зацікавлені у швидшому завершенні війни. Радянський Союз в 1967 р., завоювавши довіру північно-в'єтнамських лідерів, не лише надавали Північному В'єтнаму значну

економічну і військову допомогу, а й стали посередником у мирних перемовинах. У цей період радянська матеріальна допомога переважила китайську [26, с. 79].

Після Тетського наступу 1968 р. у американо-в'єтнамській війні стався стратегічний перелом. Бойовий дух армії Сполучених Штатів та їх союзників був підірваний. Перевага у війні остаточно переходить на бік НФВПВ та Північного В'єтнаму. В Америці посилюються антивоєнні настрої. Країною прокотилися протестні виступи, які охопили Нью-Йорк, Вашингтон, Сан-Франциско та інші міста. Тому президент США Ліндон Джонсон був змушений увечері 31 березня 1968 року виступити по національному телебаченню та заявити про припинення бомбардувань Північного В'єтнаму та готовність розпочати мирні переговори з ханойським урядом. Президент наголосив, що не братиме участь у наступних президентських виборах. Для в'єтнамського народу це стало великою перемогою. У відповідь на заяву американського президента 3 квітня 1968 року уряд Північного В'єтнаму оголосив, що вони готові назначити свого представника для переговорів з американськими представниками, щоб обговорити цілковите припинення бомбардувань США та інших актів війни проти Північного В'єтнаму [10, с. 265].

Перша офіційна зустріч між представниками Північного В'єтнаму, НФВПВ, Південного В'єтнаму та Сполученими Штатами пройшла 25 січня 1969. Загалом, дипломати північнов'єтнамського уряду домоглися цілей, які вони поставили ще на початку мирного процесу. У цій зустрічі взяв участь Національний фронт звільнення Південного В'єтнаму, хоча раніше американці стверджували, що ніякого НФВПВ немає, а діють в'єтконівці, підконтрольні північнов'єтнамському уряду. Для ханойського уряду це означало дипломатичну перемогу [5, с. 43].

Паризькі мирні перемовини розпочинаються 15 березня 1968 року, тривають 4 роки 8 місяців 14 днів до 27 січня 1973 року, коли було укладено Угоди про припинення війни і відновлення миру в Індокитаї. Це були

найтриваліші переговори в історії в'єтнамського народу. Під час Паризької конференції відбулося 202 відкритих засідання і 24 закриті зустрічі. Паризькі мирні угоди стали важливою військовою, політичною та дипломатичною перемогою ДРВ. У результаті Сполучені Штати були змушені закінчити війну і вивести свої війська з території Індокитаю. Угоди 1973 року розпочали новий етап в історії В'єтнаму – боротьбу проти маріонеткового сайгонського уряду та за об'єднання всього В'єтнаму. Угоди, підписані в Парижі, проходили в умовах загострення відносин між країнами соціалістичної системи. У період Паризьких переговорів і СРСР, і КНР дуже сильно впливали на ДРВ. В'єтнам прагнув проводити незалежну зовнішню політику. Зрештою, в'єтнамським комуністам вдалося долучити не лише Радянський Союз, Китай, соціалістичні держави, а й інші країни, які сформували «фронт народів світу в підтримку В'єтнаму проти американської агресії» [12, с. 44].

Головною метою Білого дому на Паризьких перемовинах було зберегти у Південному В'єтнамі свій маріонетковий режим. Тому, Вашингтон намагався тиснути на хід переговорів, здійснюючи вторгнення в Лаос та Камбоджу. Америка прагнула виставити Північний В'єтнам як агресора. І ДРВ, і США не хотіли йти на поступки один одному. Ідея створення в Південному В'єтнамі була відкинута американцями. Натомість, проведення там виборів під контролем військових сайгонського уряду було не прийнятним для ДРВ [80, с. 17].

На початку січня 1973 року в Парижі продовжувалася нарада, на якій США представляв помічник президента Г. Кіссінджер, а ДРВ – член політбюро ЦК ПТВ Ле Дик Тхо [79, с. 522]. 15 січня 1973 р. американська авіація припинила бомбардування Північного В'єтнаму. 23 січня Ле Дик Тхо і Г. Кіссінджер парафірували угоду «Про припинення війни та встановлення миру у В'єтнамі». Бомбардування Південного В'єтнаму продовжувалися до останніх хвилин 27 січня. 27 січня о 12 годині 30 хвилин за Паризьким часом всі чотири сторони, які брали участь в паризьких переговорах, підписали Угоду про припинення війни та встановлення миру у В'єтнамі (Додаток Д) та три

додаткових протоколи. У той же день міністр закордонних справ ДРВ Нгуєн Зуй Чинь і державний секретар США Вільям Роджерс підписали угоду і чотири додаткових протоколи відносно зняття, остаточного знешкодження і знищення мін в територіальних водах, портах і на водних шляхах ДРВ і відносно передачі військовополонених. Нагляд передавався Міжнародній контрольній-наглядовій комісії [4, с. 372].

Виведення американських військових з території Індокитаю серйозно змінили ситуацію у В'єтнамі. Військово-політична перевага перейшла на бік в'єтнамських комуністів. Не дивлячись на перемир'я, війна продовжилася. Метою ДРВ було повалити режим Нгуєн Ван Тхієу на Півдні та об'єднати В'єтнам під керівництвом комуністів. Протягом 1973 - початку 1975 рр. армія ДРВ почала підготовку для здійснення наступу на Південь В'єтнаму [28, с. 182-183].

Становище сайгонського уряду загострювалося. У кінці 1974 р. В'єтнамська народна армія та Національні збройні сили визволення завдали раптового удару та захопили ряд важливих міст. У березні 1975 року вони почали наступальну операцію на півдні В'єтнаму. Сайгонська армія зазнала серйозної поразки. Війська ДРВ заволоділи шістьма провінціями та рядом морських портів Півдня. Уряд Південного В'єтнаму та командування збройних сил були нездатні стабілізувати ситуацію в державі [29, с. 136].

У березні 1975 року уряд ДРВ доручив військовому командуванню розробити план звільнення Сайгону. Керівником військових операцій було призначено члена Політбюро Ле Дик Тхо. Командувачем військ було назначено генерала армії Ван Тієн Зунга. Уже в квітні 1975 року план звільнення був затверджений першим секретарем ЦК Партії Робітників В'єтнаму Ле Зуаном. Операцію по звільненню було вирішено назвати «Операцією Хо Ши Міна». Головним завданням було уникнути руйнування Сайгону та значних втрат в ході вуличних боїв. Тому метою плану було розбити війська сайгонського уряду на дальніх підступах до міста. Для проведення операції біля Сайгону були зосереджено чотири армійські корпуси ВНА. Штурм міста розпочався 26

квітня атаками проти зовнішньої лінії оборони. Через два дні боїв Сайгон був практично оточений [65, с. 77].

Протягом двох місяців сайгонська армія розвалилася. Тисячі військовослужбовців Південного В'єтнаму у безладі тікали, десятками тисяч здавалися у полон. 21 квітня Тхієу оголосив про відставку і втік на Тайвань. 30 квітня залишки південно-в'єтнамського уряду капітулювали. Без боїв північно-в'єтнамські танки зайняли Сайгон. У Сайгоні було створено тимчасовий військовий уряд. 2 липня 1976 р. держава мирно об'єдналась під назвою Соціалістична Республіка В'єтнам зі столицею у Ханой. Сайгон був перейменований в місто Хошимін. Тридцятилітня війна В'єтнаму за об'єднання і незалежність була завершена [4, с. 275-276]

Друга індокитайська війна завдала В'єтнаму значних збитків. За офіційними даними, загинули 1,1 млн. солдатів В'єтнамської народної армії та бійців Національних збройних сил визволення і партизан, 2 млн. мирних жителів в обох частинах країни. За іншими даними, тільки цивільні втрати склали в обох частинах В'єтнаму 7 млн. осіб. Американські бомбардування знищили майже всі великі міста Північного В'єтнаму, безліч промислових підприємств, залізниць і шосейних доріг, морські порти країни. Розпорошення американськими військовими так званої помаранчевої речовини (діоксину), знищило близько 40% посівних площ і 44% лісових площ. Крім того, використання цієї речовини викликало рак і генетичні мутації у людей, тварин і рослин [65, с. 78].

«На той час, коли Сполучені Штати остаточно пішли з Південного В'єтнаму, що сталося в 1973 році, ми втратили убитими 58 тисяч чоловік – чоловіків і жінок, наша економіка виявилася надовго підірвана надмірними і не завжди виправданими витратами, пов'язаними з війною, а політична єдність нашого суспільства була настільки розхитана, що на його відновлення знадобилося ... кілька десятиліть», – писав у своїх мемуарах Роберт Макнамара [51, с. 231].

У своєму фундаментальному дослідженні «Дипломатія» Г. Кісінджер – радник майбутнього президента США Р. Ніксона, влучно зазначив: «страхиття В'єтнаму полягали не лише в способі вступу Америки у війну, але і в самому факті цього вступу, який не був підкріплений більш вивіреними оцінками можливих затрат» [37, с. 643].

Війна завдала і Америці жорстокий удар. У боях загинуло та зникло безвісти 58 тис. чол., 303 тис. отримали поранення (150 – тяжкі). Страшніше інша цифра: серед американських військових, які брали участь у війні, покінчило життя самогубством більше, ніж загинуло в боях. У душах американців оселився «в'єтнамський синдром», який скував військову активність Америки більш ніж на 10 років. Війна поставила хрест на блоці СЕАТО: з нього спочатку вийшов зайнятий своїми справами Пакистан (1973), потім Франція (1974), а потім і Філіппіни (1975). Залишившись союзом на папері, він 1977 р. остаточно припинив своє існування [76, с. 103].

Отже, після Другої світової війни країни Індокитаю займають важливе місце у зовнішній політиці США. Важливість цього регіону для Америки зумовлювалась кількома причинами. По-перше, США намагалися не допустити поширення впливу Радянського Союзу в цьому регіоні. Керуючись «теорією доміно» американці побоювались, що становлення комунізму в Індокитаї зумовить його поширення і в інші країни цього регіону. Ще однією важливою причиною було вигідне географічне положення В'єтнаму, контроль над ним дав би можливість США контролювати всю Південно-Східну Азію. Ще за часів президента Дуейта Ейзенхауера США надавало допомогу південнов'єтнамському уряду на чолі з Нго Дінь Д'ємом.

Радянський Союз та Китай також мали власні інтереси в цьому регіоні та прагнули поширити тут свій вплив, тому підтримували та надавали активну допомогу Північному В'єтнаму.

Ситуація в Індокитаї після закінчення Першої індокитайської війни була напруженою. За Женевськими угодами 1956 р. територія В'єтнаму тимчасово була розділена на дві частини, в подальшому передбачалося мирне об'єднання

цих територій, але проведення виборів було зірване. Режим Нго Дінх Дьєма був крихкий. Північний В'єтнам намагався об'єднати країну під своєю владою У 1960 р. було створене НФВПВ, який боровся за об'єднання країни. У В'єтнамі розпочалася громадянська війна.

Ставши президентом, Ліндон Джонсон продовжив політику своїх попередників у В'єтнамі. Коли положення у Південному В'єтнамі загострилося, США безпосередньо втрутилися у конфлікт з метою не допустити поширення комунізму на цій території. Приймавши Тонкінську резолюцію, Америка розпочала війну, яка призвела до жахливих наслідків для обох країн. Переломним моментом у війні став 1968 рік, який був невдалий для американських військових. Після Тетського наступу стало очевидно, що війну не виграти. Війна була вкрай непопулярна в американському суспільстві. По всій Америці проходили протести проти війни. На чергових американських виборах до влади приходить Річард Ніксон, який обіцяв завершити війну у В'єтнамі. Оголошена ним в'єтнамізація війни, передбачала підвищення боєздатності південнов'єтнамської армії, поступовий відхід від воєнних дій американських військових.

У цьому ж році розпочалися переговори у Парижі, які тривали до 1972 року. Їх результатом стала повна дипломатична перемога Північного В'єтнаму. Розпочався вивід американських військ із В'єтнаму, але війна не завершилася. Режим Тхієу отримував поразку за поразкою і в 1975 році військам ДРВ та НФВПВ вдалося захопити Сайгон. Успішні наступальні операції призвели до встановлення комунізму у Південному В'єтнамі, Лаосі та Камбоджі. У 1976 році Північний та Південний В'єтнам об'єдналися.

ВИСНОВКИ

У результаті проведених досліджень, аналізу історіографії та джерельної бази, можна зробити наступні висновки.

У роки Другої світової війни в країнах Індокитаю відбувається розвиток визвольного руху проти французьких та японських окупантів. Після капітуляції Японії було проголошено створення нової держави – ДРВ. Але Франція не бажала втрачати свої колонії в Північно-Східній Азії, тому після зриву переговорів, вона розпочинає військові дії проти ДРВ.

Перша Індокитайська війна розпочинається в 1946 р. і закінчується підписанням Женевських угод у 1954 р. На першому етапі війни військова перевага була на боці французів, які взяли під свій контроль всі великі міста. З 1948 р. війна набуває позиційного характеру. Важливе значення для ДРВ мав прихід до влади комуністів на чолі з Мао Цзедуном у Китаї та визнання держави іншими соціалістичними країнами. Отримавши військову допомогу від Китаю та СРСР, перевага остаточно переходить на сторону в'єтнамців.

Після поразки при Дьєнбєнфу стало очевидно, що Франції не зможе виграти у війні та зберегти свої колоніальні володіння в Індокитаї. Тому французький уряд змушений розпочати переговори з лідерами ДРВ. Женевська конференція розпочалася 26 квітня 1956 р. За її підсумками були підписані угоди про припинення війни в Індокитаї та вивід французьких військ. В'єтнам тимчасово був розділений на дві частини. Головним наслідком конференції стало здобуття незалежності ДРВ, Південним В'єтнамом, Лаосом та Камбоджею.

Становище у В'єтнамі в кінці 50-х - на початку 60-х рр. було складним, країна була розділена на дві частини. Франція втрачає свої позиції в регіоні і їм на зміну приходять США. У цей період Індокитай починає займати одне з ключових місць в зовнішній політиці Вашингтона. Керуючись теорією доміно та прагненням не допустити поширення впливу СРСР в Південно-Східній Азії, США намагаються закріпити тут свої позиції. Після створення Республіки В'єтнам зі столицею в Сайгоні стало очевидно, що мирним шляхом об'єднання

країни не відбудеться. Комуністичний уряд ДРВ почав готуватися до нової війни. Створений Національний фронт визволення Південного В'єтнаму, відомий як В'єтконг, відразу розгорнув партизанську боротьбу на прикордонних територіях. Ситуація у Південному В'єтнамі була нестабільною, режим Нго Дінх Дьєма не мав підтримки серед багатьох верств населення, тривала громадянська війна.

Плани військового втручання у В'єтнамі розроблялися і впроваджувалися у життя усіма керівниками уряду від Г. Трумена до Р. Ніксона. І кожен із них для досягнення стратегічних цілей запропонував свою тактику в поєднанні різноманітних форм і методів. Тонкінська резолюція була прийнята Конгресом Сполучених Штатів 7 серпня 1964 року. Вона надавала право президенту США Ліндону Джонсону використовувати військову силу у Південному В'єтнамі з метою припинення постійних нападів загонів в'єтконгівців на збройні сили військ США в Індокитаї.

Військові дії, розв'язані урядом США у В'єтнамі в 1963 - 1975 рр. мали на меті придушити національно-визвольний рух у Південному В'єтнамі, перешкодити поширенню комунізму в країнах Індокитаю, зберегти Південний В'єтнам як військово-стратегічну базу в Південно-Східній Азії.

Друга індокитайська війна стала найбільшим конфліктом після Другої світової війни, яка несла в собі загрозу миру в усьому світі. Втручаючись у внутрішні справи Південного В'єтнаму, США прагнули придушити завойований суверенітет, зберегти і посилити контроль над ними. У 1965 році американські військові розпочали широкомасштабні військові дії. Переломним моментом у війні став Тетський наступ 1968 року. Перевага у війні остаточно переходить на бік НФВПВ та Північного В'єтнаму. В Америці посилюються антивоєнні настрої.. З 1969 р. США взяли курс на «в'єтнамізацію» війни, тобто поступове виведення американських частин і різке підвищення боєздатності південнов'єтнамської армії.

Спроби мирного врегулювання конфлікту робилися на всіх етапах війни. 27 січня 1973 року було підписано Паризьку мирну угоду, яка завершила війну

та відновила мир в країнах Індокитаю. Її підписали представники чотирьох головних учасників війни: Північного В'єтнаму та В'єтконгу, з одного боку, і США та Південного В'єтнаму – з іншого. Ця угода передбачала припинення військових дій у В'єтнамі, повне виведення американських військ з території Південного, ліквідацію американських військових баз. Південний В'єтнам повинен був провести вільні демократичні вибори, які так і не були проведені, а режим припинення вогню постійно порушувався з обох сторін – і Сайгоном, і Ханоем. Війна між Північним та Південним В'єтнамом тривала до 1975 року, коли 30 квітня війська ДРВ захопили столицю Південного В'єтнаму. У 1976 році Північний і Південний В'єтнам об'єдналися в єдину державу – Соціалістичну Республіку В'єтнам.

Американо-в'єтнамська війна залишила глибокий слід в історії обох країн. І до цього часу В'єтнам відчуває наслідки війни. Для В'єтнаму громадянська війна обернулася значною трагедією. Крім втрат серед військовослужбовців були значними втрати серед мирного населення. Наслідки були відчутними і для регіону, і для екології, і для населення. У пошуках партизан американці розпорошували хімікати над джунглями і полями. Значні території В'єтнаму до сих пір непридатні для землеробства.

В'єтнамська війна вважається однією з найдовших і найкривавіших в історії США. Під час війни загинула велика кількість американських військових, значними були матеріальні втрати. Війна призвела до розколу американського суспільства, до значних протестів в самій Америці, виникненню «в'єтнамського синдрому».

Отже, конфлікти в Індокитаї в 40-70-х рр. ХХ ст. займають важливе місце в міжнародній політиці. Не дивлячись на військову перевагу Франції та США, в'єтнамський народ зумів відстояти свою незалежність. Це була перша програна США війна. Поразка у війні призвела до перегляду стратегії зовнішньої політики у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Богатуров А. Д. Великие державы на Тихом океане. История и теория международных отношений в Восточной Азии после Второй мировой войны (1945-1995). Москва: Конверт. МОНФ, 1997. 353 с.
2. Богатуров А. Д. Системная история международных отношений : в 4 т. 1918-1991. Т. 3. 1945-2003 гг. Москва: Научно-образовательный форум по международным отношениям, 2003, 720 с.
3. Ван Т. З. Великая победа весной семьдесят пятого: Мемуары. / Пер. с вьет. Москва: Воениздат, 1980. 247 с.
4. Васильев А. М. Война во Вьетнаме. Почему американцы потерпели поражение. Москва: Центраполиграф, 2021. 383 с.
5. Васильев А. М. Война и переговоры. Как Вьетнам победил американского колосса. *Вестник МГИМО-Университета*. 2020. №13(3). С. 41-67.
6. Васильев Л. С. История Востока. Москва: Высшая школа, 2005. 575 с.
7. Ветохин Д. А. Женевская конференция 1954 Г. и активизация вьетнамской политики США. *Научно-исследовательская деятельность как фактор личностного и профессионального развития студентов: Материалы международной студенческой научно-практической конференции среди образовательных учреждений СПО. Март 2018 г.* Орёл: ФГБОУ ВО Орловский ГАУ, 2018. С. 13-18.
8. Войны второй половины XX века / Авт.-сост. А. Н. Гордиенко. Минск, 1998. 544 с.
9. Воробьева Т. А. Вьетнамский фактор в советско-американо-китайских отношениях и разрядка международной напряжённости (1964-1973). *Вестник Вятского государственного университета*. 2016. № 11. С. 5-16.
10. Воронин А. С. Дипломатия ДРВ на парижских переговорах 1968-1973 гг. *Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития*. 2012. Вып. 18. С. 265-298.
11. Гарри М. И. Роль Китая в победе Вьетнама в войне с США (1959-1975). *Вестник Калмыцкого института гуманитарных исследований РАН*. 2017. №3. С. 2-7.

12. Данг Ким Оань, Нгуен Тхи Май Хоа. СССР и Вьетнам на парижских переговорах. *Вьетнамские исследования*. Серия 2. 2018, № 3. С. 44-53.
13. Данг Хонг Хань, Ву Куанг Хиен. Факторы деэскалации войны во Вьетнаме и начала Парижских мирных переговоров. *Вьетнамские исследования*. 2018. № 2. С. 15-24.
14. Дэвидсон Ф. Б. Война во Вьетнаме. Москва: Изографус, Эксмо, 2002. 540 с.
15. Декларация независимости Вьетнама (Ханой, 2 сентября 1945 г.) / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 7-9.
16. Дементьев Ю. П. Политика Франции в Индокитае и образование Индокитайского союза (1858-1907). Москва: Наука, 1975. 224 с.
17. Десятников І. Військові платіжні сертифікати США періоду В'єтнамської війни 1963-1975 рр. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія Політологія. 2020. Вип. 27. С. 46-49.
18. Доценко В.Д. Флоты в локальных конфликтах второй половины XX века. Москва: АСТ; СПб.: Terra Fantastica, 2001. 509 с.
19. Загиблі на чужині: Книга Пам'яті України про громадян, які загинули у воєнних конфліктах за рубежем. Київ: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2003. 624 с.
20. Заявление Хо Ши Мина о политике Временного коалиционного правительства (Ханой, 1 января 1946 г.) // Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 10-11.
21. Зоан Тхи Тин Советская помощь и поддержка вьетнамскому народу в двух войнах сопротивления (1950-1975 гг.). *Российско-вьетнамские отношения: современность и история. Взгляд двух сторон*. Москва: ИДВ РАН, 2013. С. 386-396.

22. Зовнішня політика країн АТР (1945-2000-і рр.) : [навчальний посібник] / О. В. Шевчук, Л. А. Вовчук, І. С. Погорелова; наук. ред. О. П. Тригуб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. 292 с.
23. Зозуля С. Я. Американсько-в'єтнамські відносини в 1963 – 1975 рр. *Актуальні проблеми розвитку країн світу: історія і сучасність: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, [12 травня 2017 року]).* / за заг. ред. Н. М. Буглай. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. С. 94-96.
24. Зусманович Д. Д. Влияние войны во Вьетнаме на отношения США и СССР (1964-1968 гг.) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.03. Москва, 2014. С. 205.
25. Зусманович Д.Д. Операція «Мэриголд» – первая попытка мирного урегулирования конфликта во Вьетнаме. *Социально-гуманитарные знания.* 2013. № 1. С. 328-333.
26. Зусманович Д. Д. СССР и США в поисках мирного урегулирования вьетнамского конфликта в 1967 году: операция «Санфлауэр». *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики.* Тамбов, 2013. № 1. (27): в 2-х ч. Ч. I. С. 78-83.
27. Зусманович Д. Д. СССР и США в поисках мирного урегулирования конфликта во Вьетнаме в 1966–1967 гг. *Исторический журнал: научные исследования.* 2015. № 2. С. 170-196.
28. Иванов В. В. Войны в Афганистане и Вьетнаме (сравнительный анализ). *Россия и АТР.* 1999. № 4. С. 86-101.
29. Иванов В. В. Материально-техническое обеспечение Вьетнамской народной армии и Народных вооруженных сил освобождения на завершающем этапе вьетнамской войны 1973-1975 гг. *Научный диалог.* 2016. Вып. 2016. № 3. С. 182-194.
30. Иванов В. В. Политика США в отношении республики Вьетнам в 1973- 1975 гг. как один из главных факторов падения режима Нгуен Ван Тхиеу. *Псковский военно - исторический вестник.* Выпуск 3. С. 131-141.

31. Из речи Президента США Л. Джонсона в Университете Джона Хопкинса (Балтимор, 7 апреля 1965 г.) / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 170-171.
32. Извлечение из Конституции Французской Республики (Париж, 27 октября 1946г.) / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 15.
33. Ильинский М. М. Индокитай: Пепел четырех войн (1939-1979 гг.). Москва: Вече, 2000. 512 с.
34. Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д. В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. 648 с.
35. Исаев М. П. Индокитайская хроника. Вьетнам, Лаос, Кампучия: трудные дороги борьбы и созидания. Москва: Политиздат, 1987. 287 с.
36. История военно-политических конфликтов: пособие для курсантов, проходящих обучение в военных учебных заведениях / О. И. Адамюк [и др.]; под общей редакцией А. В. Зырянова. Минск : БНТУ, 2020. 261 с.
37. Киссинджер Г. Дипломатия / Пер. В. В. Львова. Москва: Научно-издательский центр «Ладомир», 1997. 824 с.
38. Кобелев Е. В. Парижское соглашение и роль Советского Союза. *Актуальные проблемы вьетнамоведения*. 2018. Москва: ИДВ РАН, 2018. С. 18-27.
39. Конева И. В. Вьетнамская политика президента США Л. Б. Джонсона в конце 1963 - первой половине 1965 гг.: от ограниченного вмешательства к войне. *Научный диалог*. 2013. № 11 (23). С. 71-84.
40. Конева И. В. Вьетнамское направление внешней политики Джона Кеннеди в индокитае. *Уральское востоковедение : международный альманах*. 2011. №. 4. С. 59-66.

41. Конева И.А. Из переписки между президентами США и президентом Южного Вьетнама Нго Динь Дьемом. *Уральское востоковедение*. Екатеринбург : Изд-во Уральского университета, 2007. Вып. 2. С. 172-182.
42. Конева И. В. Политический портрет Нго Динь Дьема. *Международные отношения в XIX - XXI веках: Сборник трудов молодых исследователей*. Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2008. Вып. 4. С. 83-88.
43. Конева, И. В. США и Вьетнам: эволюция взаимоотношений при президенте Дж. Ф. Кеннеди. *Уральское востоковедение : Международный альманах*. Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2015. Вып. I. С. 100-109.
44. Конорева И. А. Геополитические интересы СССР и США в Юго-Восточной Азии в контексте (середина 40-х начало 50-х гг. XX В.). *Ученые записки*. 2007. № 2. С. 3-8.
45. Конорева И. А., Коровяковский И. В. Советский Союз и международные локальные конфликты в Индокитае: середина 40-х- начало 70-х гг. XX в. *Ученые записки*. 2010. № 3. С. 83-89.
46. Кузнецов Д. В. Использование военной силы во внешней политике США: Учеб. Пособие. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 430 с.
47. Кузнецов Д. В. «Тень» Вьетнама над Америкой. Американское общественное мнение и использование военной силы США после войны во Вьетнаме (1973-2009 гг.). Санкт-Петербург: Нестор-История, 2016. 752 с.
48. Локшин Г. М. Августовская революция во Вьетнаме: история без купюр. *Независимый Вьетнам: национальные интересы и ценности*. 2021. № 1. С. 188-204.
49. Локшин Г. М. 40 лет победы вьетнамского народа. *Юго-Восточная Азия: проблемы развития*. 2015. №26. С. 138-155.
50. Лунёв, С. И. История стран Восточной и Юго-Восточной Азии после Второй мировой войны : учебник и практикум для академического бакалавриата / Под редакцией С. И. Лунёва, Д. В. Стрельцова. Москва : Издательство Юрайт, 2016. 242 с.

51. Макнамара Р. С. Вглядываясь в прошлое. Трагедия и уроки Вьетнама: перевод. Москва: Ладомир, 2004. 407 с.
52. Мессенджер Ч. М. Войны, изменившие мир / Пер. с англ. А.И. Козлова. Москва: АСТ: Астрель, 2010. 237 с.
53. Мур Гарольд Г., Гелловей Джозеф Л. Ми були солдатами ... і молодими: Я – Дранг – битва, що змінила війну у В'єтнамі / Пер. з англ. Вікторія Дедик. Львів: Видавництво: Астролябія, 2018. 704 с.
54. Новакова О.В. Независимый Вьетнам: демократия – Versus – традиционность: 1945-1946 гг. - начало XXI века. *Вьетнамские исследования*. Выпуск 5. Национальные интересы и традиции Вьетнама. Москва: ИДВ РАН, 2015. С. 240-261.
55. Новакова О.В., Цветов П.Ю. История Вьетнама. Часть 2. Москва: Изд-во МГУ, 1995. 272 с.
56. Нольфо ди Э. История международных отношений. 1918-1999. Москва: Логос, 2003. 1306 с.
57. Обычкина Е. О. Внешняя политика Франции от де Голля до Саркози (1940-2012). Москва: Аспект Пресс, 2012. 384 с.
58. Окорочков А.В. Секретные войны Советского Союза. Первая полная энциклопедия. Москва: Яуза, Эксмо, 2008. 736 с. (Войны XX века).
59. Підберезних І. Є. США та наслідки Другої світової війни на Тихому океані в історичній ретроспективі. Волинь і волиняни у Другій світовій війні: збірник наукових праць. 2012. С. 556-559.
60. Предварительное франко-вьетнамское соглашение (Ханой, 6 марта 1946 г.). / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 13-14.
61. Призыв президента ДРВ Хо Ши Мина ко всеобщей войне Соппротивления (Ханой, 20 декабря 1946 г.) / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 21.

- 62.Проден Е. Ю. Начало войны в Индокитае и позиция США: влияние европейского фактора (1945–1949 гг.). *Вестник Томского государственного университета*. 2007. С. 149-151.
- 63.Роль Советского Союза в созыве и проведении Женевского совещания 1954 года (в свете новых публикаций архивных материалов) /Закаурцева Т.А., Каширина Т.В., Цветов П.Ю. *Человеческий капитал*. 2020, № 1. С. 76-87.
- 64.Смит Н. Вьетнамская война. Москва: Эксмо, 2014. 62 с.
- 65.Современный Вьетнам. Справочник. Москва: ИД «ФОРУМ», 2015. 368 с.
- 66.Соглашение о прекращении военных действий во Вьетнаме (Женева, 20 июля 1954 г.) / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С.71-83.
- 67.Соглашение о прекращении войны и восстановлении мира во Вьетнаме (Париж, 27 января 1973 г.) / Индокитайские войны. Сборник документов / Сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Благовещенский государственный педагогический университет, 2017. С. 235-247.
- 68.Сражения, изменившие ход истории: 1945-2004 / Н. И. Девятайкина, А. В. Баранов, А.А. Герман, Д. М. Креленко, Ю. Г. Степанов, А. Н. Учаев. Саратов: Лицей, 2005. 560 с.
- 69.Тимошенко А. Г. «Рубикон» президента Л. Джонсона. подготовка администрацией США решения о начале военных действий во Вьетнаме (1964- июль 1965 г.). *Вестник Томского государственного университета*. 2009. № 321. С. 105-11.
- 70.Тимошенко А.Г. «Путь в трясину» или «Свет в конце тоннеля»? Эскалация военных действий США во Вьетнаме (1965-1967 гг.). *Вестник Томского государственного университета*. 2012. № 364. С. 84-90.
- 71.Токоякова Н. Р. Теоретические аспекты войны во Вьетнаме в 60-70-х годах XX столетия. Наука и образование: сохраняя прошлое, создаём будущее: сборник статей XXXV Международной научно-практической конференции. Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». 2021. С. 30-32.

72. Тюрк Г. Дьенбьенфу. Сражение, завершившее колониальную войну / Пер. с нем. В. Крюков. Киев: Военная литература, 2005. 193 с.
73. Усов В. Н., Усов И. В. Помощь Китая вьетнамскому народу во время войны Сопrotивления против французских колонизаторов (1946-1954). *Проблемы Дальнего Востока*. 2012. № 1. С. 146-155.
74. Филиппов В. Р. Французская колониальная империя: начало конца. *Genesis: исторические исследования*. 2017. № 9. С. 1-14.
75. Фокеев. Г. В. История международных отношений и внешней политики СССР. 1917-1987 гг. : в 3 т. Москва: Междунар. отношения, 1987. Т. 2 : 1945-1970 гг. 456 с.
76. Фролов А. В. Война во Вьетнаме: взгляд через полвека. *Обозреватель*. 2015. № 7 (306). С. 100-110.
77. Хейстингс. М. Вьетнам. История трагедии. 1945-1975 / Пер. с англ. Ирины Евстигнеевой. Москва: Альпина нон-фикшн, 2021. 868 с.
78. Чан Туан Чунг. Тетское наступление и объединение Вьетнама. *Война и мир в Отечественной и мировой истории*. 2020. С. 1142-1144.
79. Черкасов П. П. Судьба империи. Москва: Наука, 1983. 183 с.
80. Шарова Н. А. Цели и задачи ввязывания США в войну во Вьетнаме 1965–1968 гг. *Молодой ученый*. 2014. № 20. С. 521-524.
81. Шарова Н. А., Бармин В. А. Американо-вьетнамская война: деэскалация военных действий 1968-1972 гг. *Научное сообщество студентов XXI столетия. Общественные науки: Электронный сборник статей по материалам XXXVI студенческой международной научно-практической конференции*. Новосибирск: Изд. АНС «СибАК». 2015. № 9. С. 16-20. URL: [https://sibac.info/archive/social/9\(35\).pdf#page=17](https://sibac.info/archive/social/9(35).pdf#page=17). (дата звернения 10.08.2021).
82. Шено Ж. Очерк истории вьетнамского народа / Пер. с фр. В. Ф. Мордвинова, А. П. Шелтовой, В. А. Зеленцова; Под ред. Р. А. Поповкиной. Москва : Изд-во иностранной литературы, 1957. 344 с.

83. Gulf of Tonkin Resolution, as Introduced. 8/4/1964. URL: <https://www.docsteach.org/documents/document/tonkin-resolutionю>. (дата звернення 1.06.2021).
84. The Guam Doctrine. *Международные отношения* (Королевский институт международных отношений, 1944-) Vol. 46, No. 1 (январь 1970 г.). С. 48-62.
85. William Rosenau & Austin Long. *The Phoenix Program and Contemporary Counterinsurgency*. RAND Corporation. National Defense Research Institute, 2009. P. 27. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/occasional_papers/2009/RAND_OP258.pdf. (дата звернення 20.07.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Індокитай

ЗАКЛЮЧНА ДЕКЛАРАЦІЯ
Женевської наради з питання відновлення миру
в Індо-Китаї, в якому взяли участь представники
Камбоджі, Держави В'єтнам,
Сполучених Штатів Америки, Франції, Лаосу,
Демократичної Республіки В'єтнам,
Китайської Народної Республіки,
Сполученого Королівства
і Союзу Радянських Соціалістичних Республік
від 21 липня 1954 року N 642

1. Нарада приймає до відома угоди, які кладуть кінець військовим діям в Камбоджі, Лаосі та В'єтнамі і які встановлюють міжнародний контроль і спостереження за виконанням постанов цих угод.

2. Нарада з задоволенням відзначає припинення військових дій в Камбоджі, Лаосі та В'єтнамі; вона висловлює переконання, що введення в дію постанов, передбачених у цій декларації та в угодах про припинення військових дій, дасть можливість Камбоджі, Лаосу і В'єтнаму здійснювати надалі свою роль у мирному співтоваристві націй цілком незалежно і суверенно.

3. Нарада приймає до уваги заяви урядів Камбоджі і Лаосу про їх намір вжити заходів, що дають можливість всім громадянам зайняти своє місце в національному співтоваристві, зокрема, беручи участь в найближчих загальних виборах, які відповідно до конституції кожного з цих держав будуть проведені протягом 1955 року шляхом таємного голосування в умовах дотримання основних свобод,

4. Нарада приймає до уваги положення угоди про припинення військових дій у В'єтнамі, що забороняють допуск до В'єтнаму іноземних військ і іноземного військового персоналу, а також будь-якого зброї і боєприпасів. Вона приймає також до уваги заяви урядів Лаосу і Камбоджі про їх вирішенні звертатися за іноземною допомогою щодо військових матеріалів, персоналу або

стосовно інструкторів тільки в інтересах дієвої оборони своєї території, а в тому, що стосується Лаосу, в межах, визначених угодою про припинення військових дій в Лаосі.

5. Нарада приймає до уваги положення угоди про припинення військових дій у В'єтнамі, в силу яких ніякі військові бази іноземної держави не можуть бути встановлені в зонах перегрупування обох сторін, причому останні повинні стежити за тим, щоб відведені їм зони не брали участі ні в якому військовому союзі і не використовувалися для відновлення військових дій або в цілях агресивної політики.

Вона приймає також до уваги заяви урядів Камбоджі і Лаосу, в силу яких вони не приєднуються до якої-небудь угоди з іншими державами, якщо в цій угоді міститься зобов'язання брати участь у військовому союзі, не відповідає принципам Статуту Організації Об'єднаних Націй або, в тому що стосується Лаосу, принципам угоди про припинення військових дій в Лаосі, або, поки їх безпека не піддається загрозу, створювати бази для військових сил іноземних держав на камбоджійській або лаоській території.

6. Нарада констатує, що угода, що стосується В'єтнаму, має основною метою врегулювати військові питання з тим, щоб покласти край військовим діям, і що військова демаркаційна лінія є тимчасовою і не може бути витлумачена як є в будь-якій мірі політичної або територіальної кордоном. Вона виражає впевненість в тому, що застосування постанов, передбачених у цій декларації та в угоді про припинення військових дій, створить необхідні передумови для здійснення найближчим часом політичного врегулювання у В'єтнамі.

7. Нарада заявляє, що стосовно В'єтнаму врегулювання політичних проблем, здійснене на основі поваги до принципів незалежності, територіальної цілісності та цілісності, має надати можливість в'єтнамському народові користуватися основними свободами, гарантованими демократичними інститутами, утвореними в результаті загальних вільних виборів при таємному голосуванні. Для того щоб відновлення миру в достатній мірі просунулося і

були створені всі умови, необхідні для вільного національного волевиявлення, загальні вибори будуть проведені протягом липня 1956 року за контролем міжнародної комісії, що складається з представників держав - членів міжнародної комісії зі спостереження і контролю, передбаченої угодою про припинення військових дій. Консультації будуть мати місце з цього приводу між компетентними представницькими владою обох зон, починаючи з 20 липня 1955 року.

8. Постанови угод про припинення військових дій, які спрямовані на забезпечення захисту осіб і майна, повинні виконуватися найсуворішим чином і, зокрема, дати можливість кожному у В'єтнамі вільно вибрати зону, в якій він хоче жити.

9. Компетентні представницькі влади північній і південній зон В'єтнаму, а також влади Лаосу і Камбоджі не повинні допускати індивідуального або колективного переслідування осіб, які співпрацювали в будь-якій формі з однієї зі сторін під час війни, або членів їх сімей.

10. Нарада приймає до відома заяву уряду Французької Республіки про те, що це останнє готове на прохання зацікавлених урядів і в терміни, які будуть встановлені за угодою між сторонами, вивести свої війська з територій Камбоджі, Лаосу і В'єтнаму, за винятком тих випадків, коли за згодою двох сторін кілька французьких військ зможе бути залишено в певних пунктах і на певний термін.

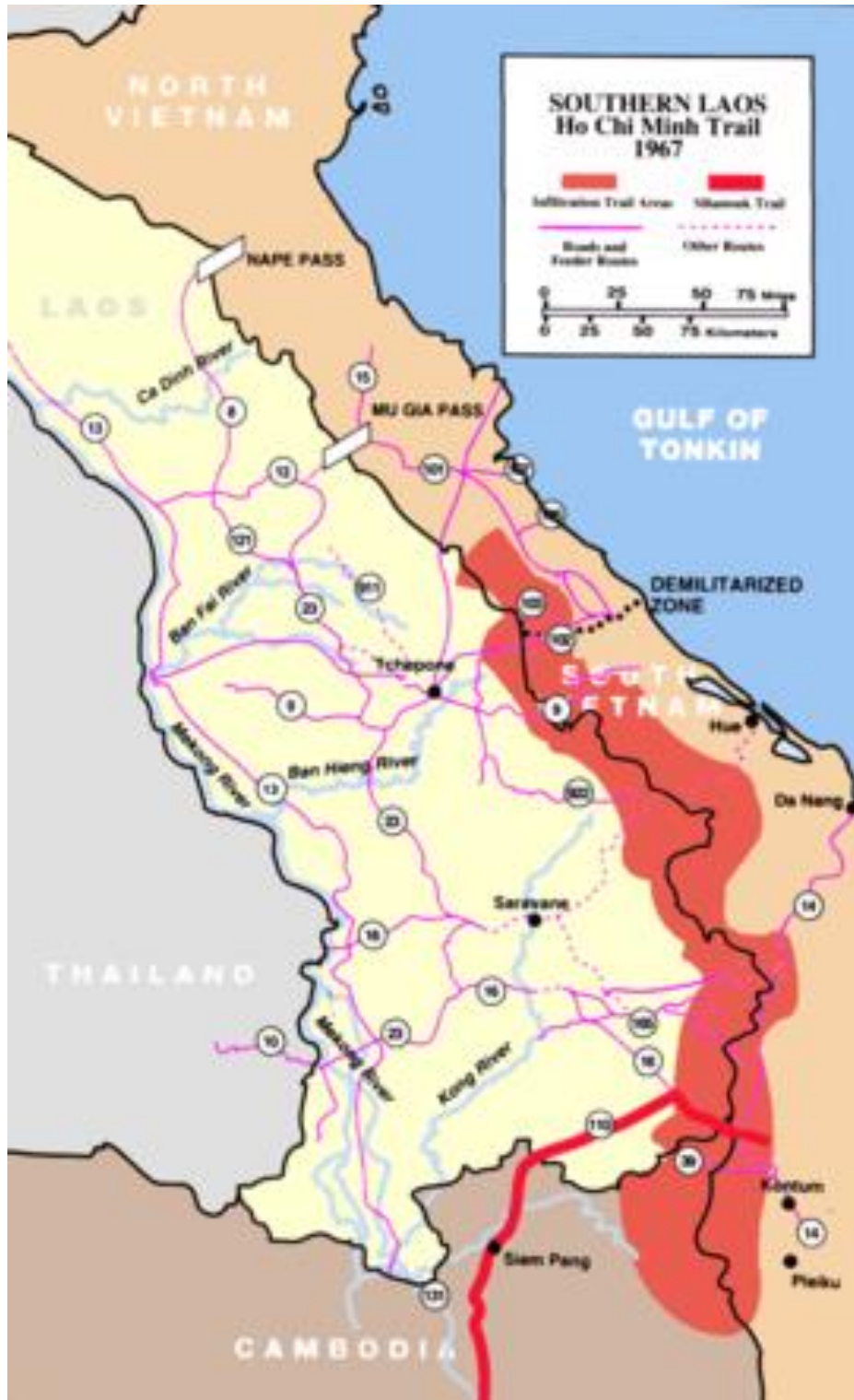
11. Нарада приймає до відома заяву французького уряду про те, що це останнє при врегулюванні всіх проблем, пов'язаних з відновленням і зміцненням миру в Камбоджі, Лаосі та В'єтнамі, буде виходити з поваги суверенітету і незалежності, територіальної цілісності та цілісності Камбоджі, Лаосу і В'єтнаму .

12. У своїх відносинах з Камбоджею, Лаосом і В'єтнамом кожен з учасників Женевської наради зобов'язується поважати суверенітет, незалежність, територіальну єдність і цілісність згаданих держав і утримуватися від будь-якого втручання в їх внутрішні справи.

13. Учасники наради погоджуються консультуватися між собою по будь-якому питанню, який буде переданий їм міжнародними комісіями зі спостереження і контролю для того, щоб розглянути заходи, які могли б виявитися необхідними для забезпечення дотримання угод про припинення військових дій в Камбоджі, в Лаосі та В'єтнамі.

Поділ В'єтнаму за умовами Женевської конференції 1954 р.

**Паризькі угоди 1973 р. про припинення війни і відновлення миру
(Париж, 27 січня 1973 р.)**

Паризька угода про припинення війни і відновлення миру у В'єтнамі – дипломатична угода, підписана в Парижі 27 січня 1973 р. підсумками 4-річних переговорів сторін, які брали участь у В'єтнамській війні.

Угода була підписана міністрами закордонних справ Демократичної Республіки В'єтнам, Республіки В'єтнам, США і Тимчасового революційного уряду Республіки Південний В'єтнам.

**Основні положення Паризької угоди про припинення війни і
відновлення миру у В'єтнамі**

Сторони, які беруть участь в паризьких переговорах по В'єтнаму, керуючись прагненням до припинення війни і відновлення миру у В'єтнамі на основі поваги основних національних прав в'єтнамського народу на самовизначення, а також прагненням сприяти зміцненню миру в Азії та в усьому світі, погодили наступні положення і беруть зобов'язання дотримуватися і виконувати їх:

**Глава I. ОСНОВНІ НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВА В'ЄТНАМСЬКОГО
НАРОДУ**

Стаття 1

Сполучені Штати і всі інші країни поважають незалежність, суверенітет, єдність і територіальну цілісність В'єтнаму, як вони визнані в Женевських угодах 1954 року по В'єтнаму.

Глава II. ПРИПИНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ І ВИВІД ВІЙСЬК

Стаття 2

Домовленість про припинення вогню вступає в силу на території всього Південного В'єтнаму з 24 годин за Гринвічем 27 січня 1973 року. У той же час Сполучені Штати припиняють всі свої військові операції проти території Демократичної Республіки В'єтнам за участю сухопутних військ, військово-повітряних сил і військово-морського флоту, де б вони не базувалися, і

припинять мінування територіальних вод, портів, гаваней і водних шляхів Демократичної Республіки В'єтнам. Сполучені Штати видалять, дезактивують на постійній основі або знищать всі міни в територіальних водах, портах, гаванях та на водних шляхах Північного В'єтнаму з моменту вступу цієї угоди в силу.

Стаття 3

Договірні Сторони зобов'язуються дотримуватися угоди про припинення вогню, забезпечувати міцний і стійкий мир

Стаття 5

Протягом 60 днів після підписання цієї угоди буде проведений повний вивід військ, військових радників та військового персоналу з Південного В'єтнаму, в тому числі військово-технічного персоналу і військовослужбовців, що мають відношення до програми умиротворення, озброєнь, військового майна і військових матеріалів Сполучених Штатів, а також інших іноземних держав.

Радники вищеназваних країн при всіх напіввійськових організаціях і поліцейських силах також будуть виведені в той же період часу

Глава III. ПОВЕРНЕННЯ ЗАХОПЛЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН, А ТАКОЖ В'ЄТНАМСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПЕРСОНАЛУ

Стаття 8

а) Повернення захоплених військовослужбовців та іноземних цивільних осіб сторін має бути здійснено одночасно з виведенням військ і заверрене не пізніше дня закінчення цього висновку, як він передбачений в статті 5. Сторони повинні обмінятися повними списками вищеназваних захоплених військовослужбовців і іноземних цивільних осіб в день підписання цієї угоди.

Глава IV. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ПІВДЕННОВ'ЄТНАМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ

Стаття 9

Уряд Демократичної Республіки В'єтнам і Уряд Сполучених Штатів Америки зобов'язуються дотримуватися таких принципів здійснення права південнов'єтнамського населення на самовизначення:

а) Право південнов'єтнамського населення на самовизначення є священним, недоторканим і має поважатися усіма країнами.

б) південнов'єтнамське населення має саме визначити політичне майбутнє Південного В'єтнаму за допомогою проведення справді вільних і демократичних загальних виборів під міжнародним наглядом.

в) Іноземні держави не повинні нав'язувати південнов'єтнамському народу ніякої політичної тенденції і ніяких діячів.

Стаття 10

Дві південнов'єтнамські сторони зобов'язуються дотримуватися домовленостей про припинення вогню і зберігати мир в Південному В'єтнамі, вирішувати спірні питання шляхом переговорів і уникати будь-яких збройних конфліктів.

Глава ІХ. ІНШІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 23

Ця угода набуває чинності з моменту його підписання повноважними представниками сторін, що беруть участь в Паризькій конференції по В'єтнаму. Усі зацікавлені сторони повинні строго виконувати цю угоду і його протоколи